

Coneixement del medi

Fitxes de reforç

Fitxa 1	La salut i la malaltia	3
Fitxa 2	Riscos per a la salut	4
Fitxa 3	Les malalties infeccioses	5
Fitxa 4	El tractament de les malalties	6
Fitxa 5	Els caràcters sexuals	7
Fitxa 6	La fecundació	8
Fitxa 7	L'embaràs i el part	9
Fitxa 8	La cèl·lula	10
Fitxa 9	Els éssers pluricel·lulars: animals i plantes	11
Fitxa 10	Els altres éssers vius	12
Fitxa 11	Les màquines i els usos que en fem	13
Fitxa 12	Les parts d'una màquina	14
Fitxa 13	Els operadors mecànics	15
Fitxa 14	Els avenços tècnics i la societat	16
Fitxa 15	Les càrregues elèctriques	17
Fitxa 16	Els imants i el magnetisme	18
Fitxa 17	El corrent elèctric	19
Fitxa 18	Els circuits elèctrics	20
Fitxa 19	L'energia i les seves propietats	21
Fitxa 20	La calor i la llum	22
Fitxa 21	La producció d'electricitat	23
Fitxa 22	L'energia en la nostra societat	24
Fitxa 23	La Terra i els mapes	25
Fitxa 24	El planisferi físic	26
Fitxa 25	El relleu i les aigües d'Europa	27
Fitxa 26	El planisferi polític	28
Fitxa 27	El relleu peninsular. La Meseta Central	29
Fitxa 28	Les muntanyes exteriors de la Meseta, les depressions, les illes i les costes	30
Fitxa 29	Rius, llacs i embassaments d'Espanya	31
Fitxa 30	El clima mediterrani i la seva vegetació	32
Fitxa 31	El clima oceànic, el de muntanya i el subtropical. La seva vegetació	33
Fitxa 32	Característiques i distribució de la població espanyola	34

Fitxa 33	El sector primari i el sector secundari a Espanya	35
Fitxa 34	Els serveis a Espanya	36
Fitxa 35	Les institucions de Catalunya	37
Fitxa 36	L'organització territorial d'Espanya	38
Fitxa 37	Les institucions d'Espanya	39
Fitxa 38	Els estats de la Unió Europea	40
Fitxa 39	Les institucions de la Unió Europea	41
Fitxa 40	Els Reis Catòlics. El descobriment d'Amèrica	42
Fitxa 41	L'imperi dels Àustria	43
Fitxa 42	La crisi de l'imperi	44
Fitxa 43	La societat i la cultura de l'edat moderna	45
Fitxa 44	El segle XIX	46
Fitxa 45	La vida en el segle XIX	47
Fitxa 46	De la dictadura de Primo de Rivera a la de Franco	48
Fitxa 47	La transició i la democràcia	49

Fitxes d'ampliació

Fitxa 1	Elaborar una dieta equilibrada	50
Fitxa 2	El test d'Apgar	52
Fitxa 3	Les parts de la cèl·lula	54
Fitxa 4	Les rodes del temps	56
Fitxa 5	L'electricitat	58
Fitxa 6	Energies alternatives	60
Fitxa 7	Les projeccions cartogràfiques	62
Fitxa 8	El Teneguía, una muntanya molt jove	64
Fitxa 9	La població envellaix	66
Fitxa 10	L'organització de l'Estat espanyol	68
Fitxa 11	La civilització maia	70
Fitxa 12	El 23 F	72

Solucions	74
------------------	----

Reforç i ampliació Coneixement del medi 6 és una obra col·lectiva concebuda, dissenyada i creada al Departament de Primària de Grup Promotor / Santillana Educación S. L., sota la direcció de José Tomàs Henao i M. Àngels Andrés Casamiquela.

Textos: A. Rodríguez i A. Sánchez-Ramal

Il·lustració: J. Baeza, C. Molinos i J. Santos

Edició: Marta Ballester, Gemma Comas, Mar García, Sílvia Jofresa, Anna Sagristà i Ana Sánchez-Ramal

Composició i muntatge: Equip editorial de Grup Promotor / Santillana, Serveis editorials track 20

Cartografia: José Luis Gil i Adolf Vallejo

Documentació i selecció fotogràfica: Nieves Marinas

Fotografia: J. V. Resino; EFE; ARXIU SANTILLANA

© 2009 by Grup Promotor / Santillana Educación, S. L.
Frederic Mompou, 11 (Vila Olímpica)
08005 Barcelona
Imprès per

CP: 130645
Dipòsit legal:

Aquesta obra està protegida per les lleis de drets d'autor i la propietat intel·lectual correspon a Santillana. Als usuaris legítims només els està permès fer-ne fotocòpies per fer-les servir com a material d'aula. Està prohibida qualsevol utilització fora dels usos permesos, especialment si té finalitat comercial.

Nom _____ Data _____

Recorda

- La **salut** és un estat de complet benestar físic, mental i social. Si aquest estat s'altera es produeix una **malaltia**, que va acompanyada d'uns **síntomes**.
- Les malalties poden ser **agudes** o **cròniques** i **infeccioses** o **no infeccioses**. Les malalties infeccioses, a més, poden ser **esporàdiques**, **epidèmiques** o **endèmiques**.
- La **prevenció** és la millor manera d'evitar les malalties: cal tenir uns hàbits saludables i fer-se revisions mèdiques periòdiques.

1. Marca les oracions falses i torna-les a escriure correctament.

- La febre, el mareig o el dolor són símptomes que indiquen que estem malalts.
- Una alimentació saludable i l'esport ens ajuden a prevenir les malalties.
- La grip és una malaltia infecciosa i crònica.
- Una epidèmia és una malaltia que afecta poques persones.

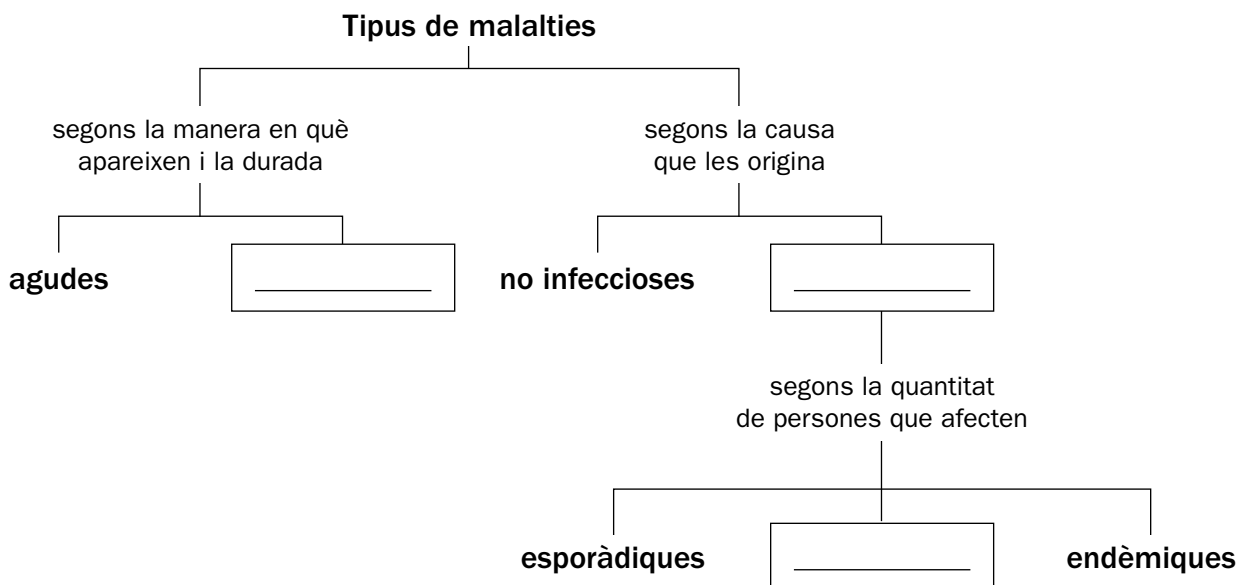

---

2. Completa l'esquema amb les paraules que falten.

Nom _____ Data _____

Recorda

- L'**alcohol**, el **tabac**, les **drogues** i els **accidents de trànsit** representen riscos greus per a la salut.
- El consum d'alcohol, tabac i drogues causa malalties greus i, en alguns casos, fins i tot la mort.
- Els **accidents de trànsit** causen lesions i morts. Tant els conductors com els vianants poden prevenir els accidents complint les normes de seguretat.

1. Uneix amb fletxes les oracions.

Entre els factors que ●
representen un risc
greu per a la salut...

● ... que altera el funcionament
del cervell i provoca la pèrdua
de reflexos.

L'alcohol és una ●
substància estesa
en la nostra societat...

● ... hi ha l'alcohol, el tabac,
les drogues i els accidents
de trànsit.

El tabac causa ●
danys en els aparells
respiratori i circulatori...

● ... produeixen dependència
i són la principal causa
de delinqüència.

Les drogues modifiquen ●
el funcionament
del cervell,...

● ... i diferents tipus de càncer,
sobretot, de pulmó.

2. Completa el text amb les paraules que falten.

Per evitar els _____ de trànsit, és important que els conductors respectin els límits de _____ i la _____ de seguretat amb altres _____.

Tant els conductors com la resta de passatgers han de portar sempre el _____ de seguretat. Els nens i les nenes han d'utilitzar _____ o seients _____.

Per evitar els _____, els vianants han de travessar sempre pels passos de _____, després d'assegurar-se que els _____ s'han aturat.

Nom _____ Data _____

Recorda

- Les malalties infeccioses o **infeccions** poden estar causades per **bacteris, fongs, protozous, animals petits o virus**.
- Es poden transmetre per **ferides de la pell, aigua i aliments contaminats, l'aire i picades d'insectes**.
- Per evitar les infeccions, cal impedir-ne la transmissió adoptant **mesures d'higiene senzilles**.

1 Completa la taula amb la informació que falta.

Tipus de malaltia	Agent infecció que la causa	Exemples de malalties
infeccions bacterianes	_____	<ul style="list-style-type: none"> • _____ • tètanus • escarlatina
_____	fongs	<ul style="list-style-type: none"> • candidiasi • _____
parasitosis	protozous, cucs, puces	<ul style="list-style-type: none"> • _____
infeccions víriques	_____	<ul style="list-style-type: none"> • grip • _____ • xarampió • _____

2. Escriu com es transmeten les malalties següents.

- salmonel·losi ► _____
- còlera ► _____
- tuberculosi ► _____
- malària ► _____
- tètanus ► _____

3. Marca les mesures d'higiene relacionades amb l'alimentació que cal prendre per evitar infeccions.

☐ Netejar i desinfectar les ferides.	☐ Rentar la fruita i la verdura per menjar-la crua.
☐ Rentar-se les mans abans de menjar.	☐ No fer petons a les mascotes.
☐ Netejar bé les cases.	☐ Cuinar bé els aliments per evitar que quedin crus.
☐ Rentar-se les mans abans de manipular aliments.	☐ No caminar descalços en llocs humits.

Nom _____ Data _____

Recorda

- Els **medicaments** són substàncies que **prevenen, alleugen o curen** malalties. Són medicaments:
  - Les **vacunes**, que injecten en les persones l'agent infecció mort o debilitat, perquè no agafin la malaltia.
  - Els **antibiòtics**, que s'administren a les persones que pateixen una infecció causada per un bacteri.
- La **cirurgia** i el **trasplantament** d'òrgans són pràctiques que s'usen per curar altres tipus de malalties.

1. Relaciona.

vacuna •

- Medicament que s'usa en les infeccions causades per bacteris.

antibiòtic •

- Operació per reemplaçar un òrgan danyat per un altre de sa, que s'ha tret d'un donant.

cirurgia •

- Medicament que s'injecta en una persona perquè no agafi una malaltia.

trasplantament •

- Part de la medicina que tracta les malalties per mitjà d'operacions.

2. Escriu quin tractament seria l'adequat en cada cas.

- Un malalt amb el cor danyat.

_____

- Una persona que s'ha trencat un os de la cama.

_____

- Una persona sana que vol protegir-se de la grip.

_____

- Un malalt que té una infecció provocada per un bacteri.

_____

Nom _____ Data _____

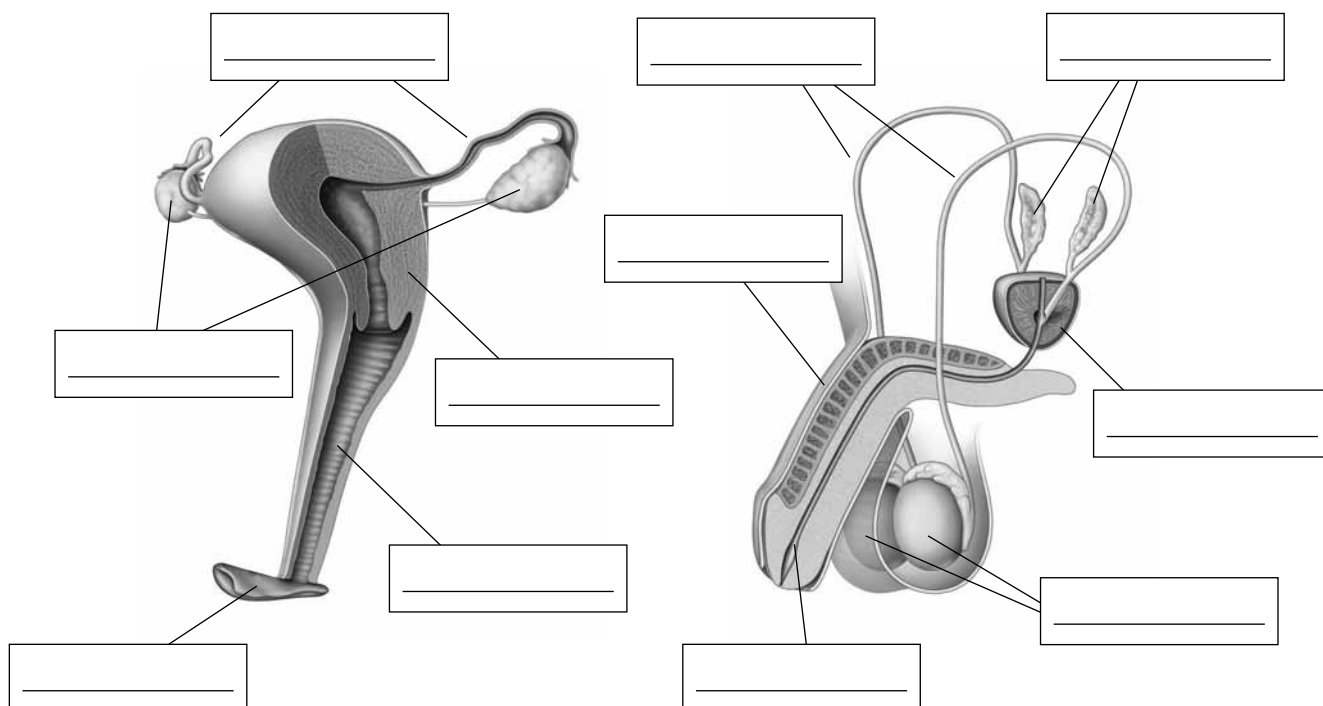
Recorda

- Els **caràcters sexuals** diferencien els homes de les dones. N'hi ha de dos tipus:
  - els **primaris**, que són els **òrgans reproductors**;
  - els **secundaris**, que són les **característiques pròpies de cada sexe**.
- L'**aparell reproductor femení** està format pels **ovaris**, les **trompes de Fal·lopi**, l'**úter**, la **vagina** i la **vulva**.
- L'**aparell reproductor masculí** està format pels **testicles**, l'**uretra**, les **glàndules**, l'**escrot** i el **penis**.

1. Escriu C, si és cert, i F, si és fals.

- Són caràcters sexuals secundaris de les dones la veu aguda, els malucs amples i tenir poc pèl al cos.
- En la pubertat madura abans l'aparell reproductor femení que el masculí.
- Els aparells reproductors masculí i femení estan formats pels òrgans sexuals.
- Els ovaris produeixen les cèl·lules sexuals femenines, els òvuls, i els testicles produeixen les masculines, els espermatozoides.

2. Escriu el nom dels òrgans de cada aparell reproductor.

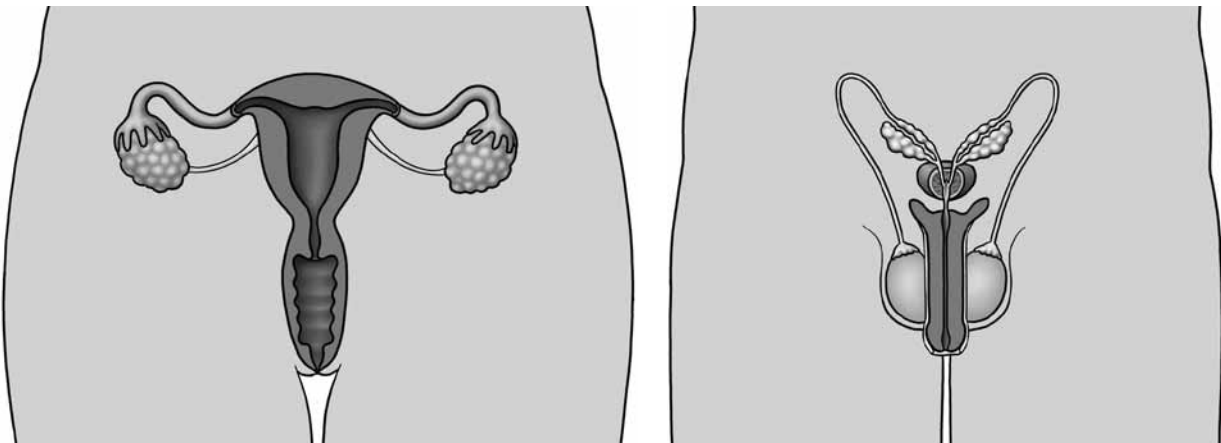

Nom _____ Data _____

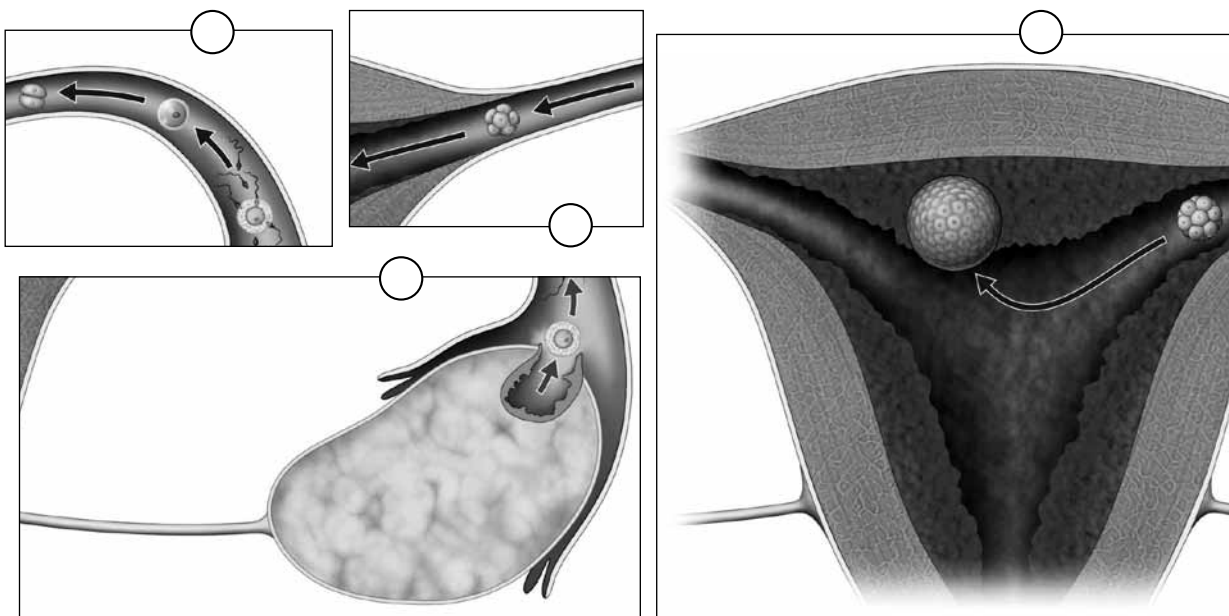
Recorda

- Les cèl·lules sexuals femenines són els òvuls o gàmetes femenins. Cada 28 dies madura un òvul i surt a l'exterior donant lloc a la **menstruació** o **regla**.
- Les cèl·lules sexuals masculines són els **espermatozoides** o **gàmetes masculins**. En el recorregut dels espermatozoides cap a l'exterior, s'hi uneixen altres substàncies i es forma el **semen**.
- La **fecundació** és la unió d'un òvul i un espermatozoide. El resultat és una nova cèl·lula anomenada **zigot**, que es divideix fins a formar l'**embrió**.

1. Traça en el dibuix el camí que segueix cada cèl·lula sexual fins a arribar a l'exterior.

2 Observa els dibuixos i ordena'ls.

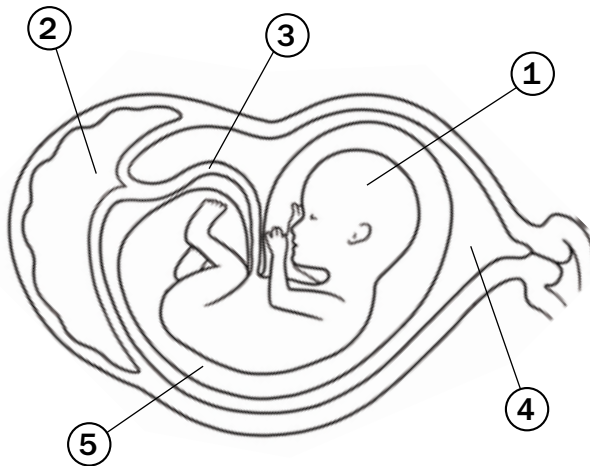

Nom _____ Data _____

Recorda

- L'**embrió** es fixa a la paret de l'úter dins el **líquid amniòtic**, que el protegeix. A través del **cordó umbilical**, rep nutrients i oxigen de la **placenta**. L'embrió es converteix en **fetus** als tres mesos, i als nou està preparat per **néixer**.
- Durant els **nou** mesos de l'**embaràs**, la dona pateix una sèrie de canvis.
- El **part** és la sortida del nadó a l'exterior a través de la vagina, i es produeix en tres fases: **dilatació**, **expulsió** i **deslliurament**.
- Durant la **lactància**, els nadons només s'alimenten de la llet materna.

1. Escriu el nom de les parts assenyalades en el dibuix.

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

2. Uneix l'inici de les oracions amb el final que li correspon.

Quan es trenca aigües... •

• ... el nadó s'alimenta només de la llet materna.

En la fase de dilatació... •

• ... s'expulsa la placenta.

En la fase d'expulsió... •

• ... es dilata el coll de l'úter.

En la fase de deslliurament... •

• ... surt el fetus a través de la vagina.

Durant el període de lactància... •

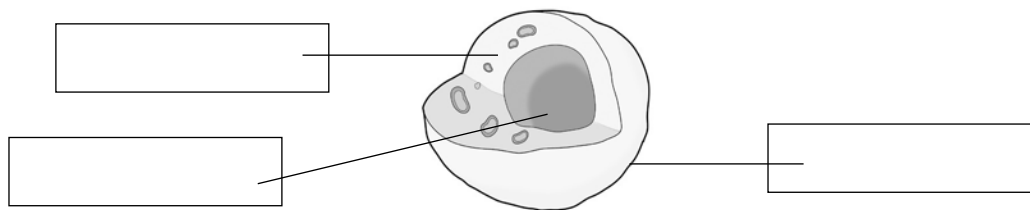
• ... el líquid amniòtic surt per la vagina.

Nom _____ Data _____

Recorda

- Tots els éssers vius estan formats per **cèl·lules**.
- Les cèl·lules són com sacs molt petits plens d'un líquid espès i tenen diverses parts: la **membrana**, el **nucli** i el **citoplasma**, amb els **orgànuls**.
- Les cèl·lules estan vives i fan les funcions de **nutrició**, **relació** i **reproducció**.

1. Retola les parts de la cèl·lula.

2. Digues a quina part de la cèl·lula es refereix cadascú.

Part que controla el funcionament de la cèl·lula.
_____

Serveix per separar la cèl·lula de l'exterior.
_____

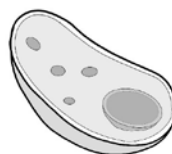
Aquí hi ha els orgànuls, cadascun amb una funció pròpia.
_____

3. Escriu cèl·lula animal i cèl·lula vegetal en el lloc que correspongui. Després, completa el text.

_____

_____

Les cèl·lules animals i les vegetals es diferencien en _____

_____

_____

Nom _____ Data _____

Recorda

- Els **éssers pluricel·lulars**, com ara els animals i les plantes, estan formats per un gran nombre de cèl·lules.
- Les cèl·lules que són iguals s'agrupen formant **teixits**.
- La unió de diversos teixits per treballar conjuntament dóna origen a un **òrgan**.
- Els òrgans s'agrupen per formar **sistemes i aparells**.
- Els sistemes i els aparells treballen conjuntament per formar un **organisme**.

1. Ordena els nivells d'organització dels éssers vius, des del menys complex fins al més complex.

aparell
cèl·lula
organisme
òrgan
teixit

1. _____ 2. _____

3. _____ 4. _____

5. _____

2. Posa dos exemples de:

- TEIXITS ▶ _____
- ÒRGANS ▶ _____
- APARELLS ▶ _____

3. Defineix amb les teves paraules què és un organisme.

Un organisme és _____

_____

_____

4. Completa les oracions següents.

- Els _____ són éssers vius pluricel·lulars que s'alimenten d'altres éssers vius.
- Les _____ són éssers vius pluricel·lulars que es fabriquen l'aliment.

Nom _____ Data _____

Recorda

- Els **fongs** són éssers pluricel·lulars; no es desplacen, però així com les plantes es fabriquen l'aliment, els fongs l'han de prendre de l'exterior, com els animals.
- Els **bacteris** són éssers unicel·lulars; tenen una cèl·lula més petita i senzilla que les cèl·lules vegetals i animals.
- Les **algues** i els **protozous** pertanyen al cinquè regne d'éssers vius; poden ser unicel·lulars o pluricel·lulars.

1. Enumera els cinc regnes dels éssers vius.

1. _____ 2. _____
 3. _____ 4. _____
 5. _____

2. Respon les preguntes següents.

- Per què els bacteris són els éssers vius més petits que hi ha?

- D'on obtenen l'aliment, els fongs?

---

3. Completa el text amb les paraules següents.

protozous

unicel·lulars

bacteris

pluricel·lulars

cèl·lula

Els _____ són un regne d'éssers vius. Són éssers _____.

i tenen una _____ més senzilla que la dels vegetals i els animals.

Les algues i els _____ pertanyen al cinquè regne dels éssers vius;

els protozous poden ser unicel·lulars o _____.

4. Escriu C, si és cert, o F, si és fals.

- Els bolets són un tipus concret de fongs.
 Tots els bacteris són éssers pluricel·lulars.
 Les algues pertanyen al regne dels fongs.

Nom _____ Data _____

Recorda

- Les **màquines** ens permeten estalviar temps i esforç, fer tasques precises o perilloses o transformar un tipus d'energia en un altre.
- Hi ha màquines de diferents tipus, segons l'ús que els donem: **mecàniques**, **tèrmiques**, o màquines que ens permeten **comunicar-nos** i **manejar informació**.

1. Observa els dibuixos i encercla la màquina que no és mecànica.

■ Explica per què la màquina que has encerclat no és mecànica.

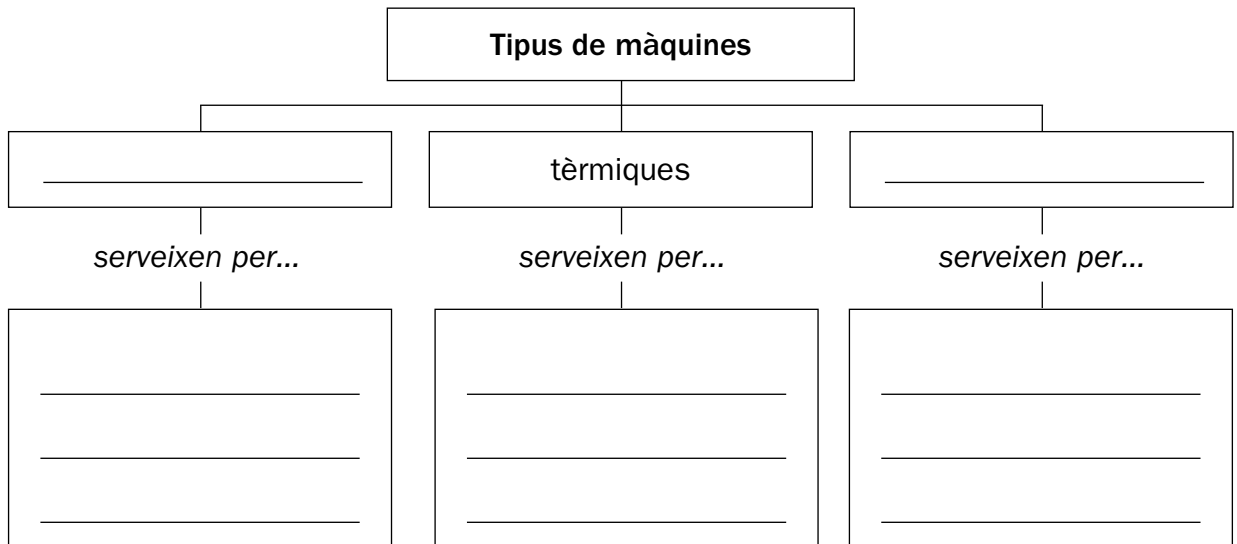
_____

_____

2. Digues quin tipus de màquines són aquests objectes.

- Un telèfon ▶ _____
- Una càmera fotogràfica ▶ _____
- Un ordinador ▶ _____

3. Completa l'esquema.

Nom _____ Data _____

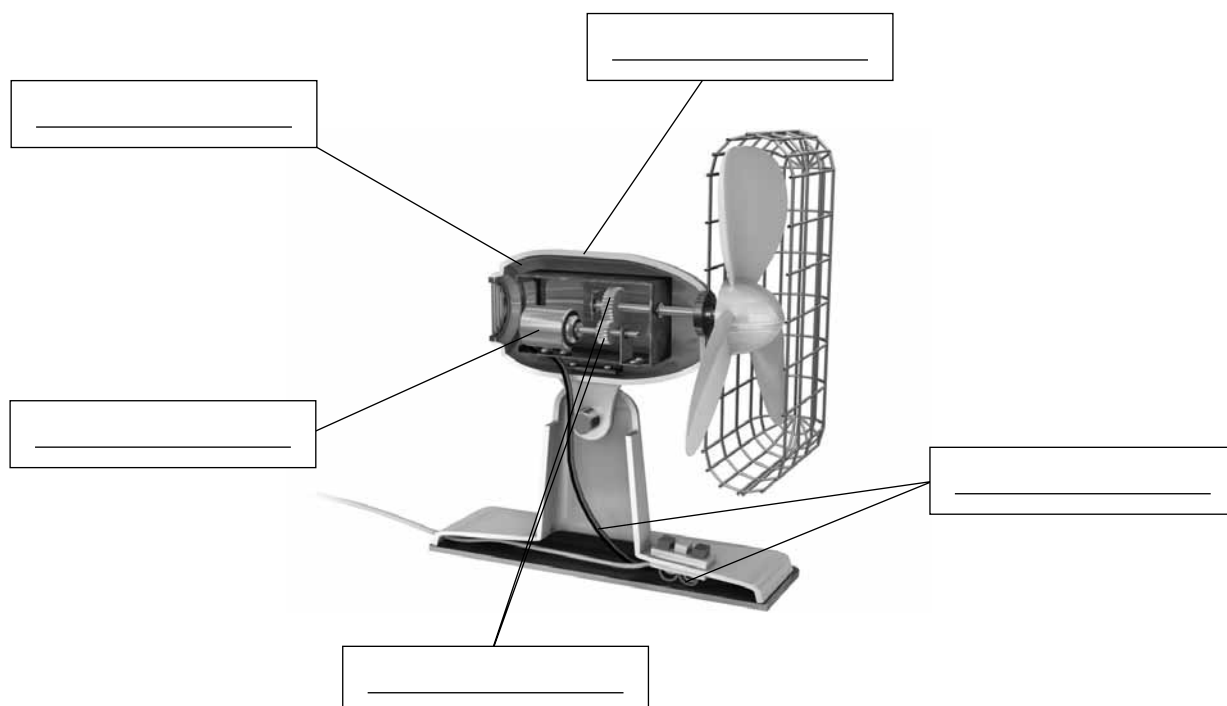
Recorda

Les màquines estan formades per una **estructura**, una **carcassa o coberta**, un **motor**, les **peces mòbils**, els **circuits elèctrics i electrònics**, els **sensors** i els **indicadors** de les pantalles.

1. Esbrina de quin component de la màquina es tracta i escriu-ne el nom.

- Serveix per protegir la màquina i perquè uns altres elements de la màquina s'hi uneixen. ▶ _____
- S'encarrega de transmetre el moviment del motor a unes altres parts de la màquina. ▶ _____
- Conduex l'energia als motors i a altres parts de la màquina. ▶ _____
- Permet a una màquina rebre informació de l'exterior o del seu interior. ▶ _____
- Element en què apareix informació sobre el funcionament de la màquina. ▶ _____
- Part sobre la qual recolzen els altres elements de la màquina. ▶ _____
- Component que produeix el moviment de la màquina. ▶ _____

2. Identifica les parts assenyalades d'aquesta màquina.

Nom _____ Data _____

Recorda

- Els **operadors mecànics** són les peces que es fan servir per transmetre el moviment en les màquines. La unió de diversos operadors rep el nom de **mecanisme**.
- Els **engranatges** estan formats per dos operadors o més, amb dents que encaixen entre si.

1. Localitza i encercla en la sopa de lletres el nom de set tipus d'operadors. Després, escriu-los.

S	P	A	L	A	C	A	R	S	M
C	R	E	M	A	L	L	E	R	A
O	I	D	R	O	L	S	I	S	N
R	O	D	A	C	N	B	X	H	O
R	P	E	F	A	U	M	A	S	V
E	O	E	P	R	P	O	N	J	E
T	I	N	Q	B	R	L	I	S	L
J	E	T	G	O	V	L	N	C	L
A	T	O	P	A	L	A	N	C	A

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

2. Observa els engranatges següents i digues en quin sentit giren les rodes.

- Quan les rodes s'uneixen amb corretges o cadenes, giren en el _____ sentit.

- En un engranatge, les rodes petites, giren al _____ que les rodes grans.

- Quan les rodes s'acoblen directament, giren en sentit _____.

Nom _____ Data _____

Recorda

Els **avenços tècnics** han transformat la societat. Han canviat la manera en què treballem, ens desplacem, tenim cura de la nostra salut, ens comuniquem i ens divertim.

1. Respon les preguntes:

- Per a què serveixen aquestes màquines?

- Quina diferència hi ha entre les dues màquines?

- Per a què serveixen?

- Quina diferència hi ha entre totes dues?

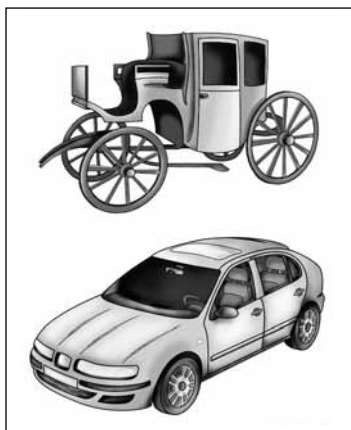

- Per a què serveixen?

- Quina diferència hi ha entre totes dues?

Nom _____ Data _____

Recorda

- Tota la matèria està formada per càrregues elèctriques positives i negatives.
- Si un cos té el mateix nombre de càrregues positives i negatives, és **neutre**. Si perd càrregues negatives, es carrega **positivament** i, si guanya càrregues negatives, es carrega **negativament**.
- Un cos carregat exerceix una **força a distància** sobre un altre, que pot ser de **repulsió**, si els dos tenen la mateix càrrega, o d'**atracció**, si tenen càrregues diferents.

1. Marca els elements que estiguin formats per càrregues elèctriques.

☐ llamp	☐ jersei	☐ estrella	☐ bacteri	☐ paper
☐ cuir	☐ poma	☐ tisores	☐ cèl·lula	☐ ferro

2. Llegeix el text i ratlla-hi les opcions incorrectes. Després, dibuixa els tres passos de l'experiment.

En fregar un drap amb un bolígraf, el drap *perd / guanya càrregues negatives / positives* i queda carregat *positivament / negativament*.

Les càrregues *negatives / positives* passen al bolígraf, que queda carregat *negativament / positivament*.

Si acostem el bolígraf carregat *positivament / negativament* a uns trossos de paper amb *el mateix / diferent* tipus de càrrega, la força que exerceix l'un als altres és *de repulsió / d'atracció*.

①	②	③
---	---	---

Nom _____ Data _____

Recorda

- Els **imants** atrauen els objectes elaborats amb ferro, acer i altres metalls. Aquesta propietat s'anomena **magnetisme**.
- Tots els imants tenen **dos pols magnètics**, el pol nord i el pol sud. Els pols del mateix tipus es repel·leixen i els de tipus diferent s'atrauen.

1. Escriu la paraula corresponent en cada cas.

- Objecte capaç d'atraure objectes fabricats amb ferro. ▶ _____
- Cadascuna de les dues zones oposades que té un imant. ▶ _____
- Propietat dels imants d'atraure alguns objectes. ▶ _____
- Imant artificial que funciona quan es connecta a un circuit elèctric. ▶ _____

2. Escriu a sota de cada dibuix si els imants s'atreuen o es repel·leixen i explica per què.

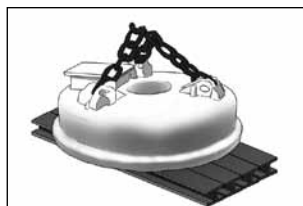
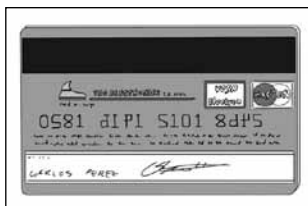

- Els imants _____ perquè _____
-

- Els imants _____ perquè _____
-

3. Quin tipus de magnetisme s'utilitza en cada cas? Observa els dibuixos i escriu-ne el nom.

_____

_____

Nom _____ Data _____

Recorda

- El **corrent elèctric** consisteix en el moviment ordenat de càrregues elèctriques per un material conductor de l'electricitat.
- El corrent elèctric es pot utilitzar per produir calor, llum, so o moviment.

1. Completa aquestes oracions.

- El _____ consisteix en un moviment ordenat de càrregues elèctriques a través d'un material.
- Les càrregues d'un corrent transporten _____.
- L'energia elèctrica es pot transformar en altres formes d' _____, com la _____, la _____ o el _____.
- Com més càrregues circulen per un material, més gran és la _____ del corrent.

2. Dels materials següents, encercla els que són conductors de l'electricitat.

ferro	fusta	coure	plàstic	plata
	vidre	llana	acer	

■ Ara, explica la diferència que hi ha entre un material conductor i un material aïllant.

---

3. Posa un exemple de cadascun dels efectes que pot provocar el corrent elèctric.

- Efecte magnètic ► _____
- Efecte sonor ► _____
- Efecte calorífic ► _____
- Efecte lluminós ► _____
- Efecte mecànic ► _____

Nom _____ Data _____

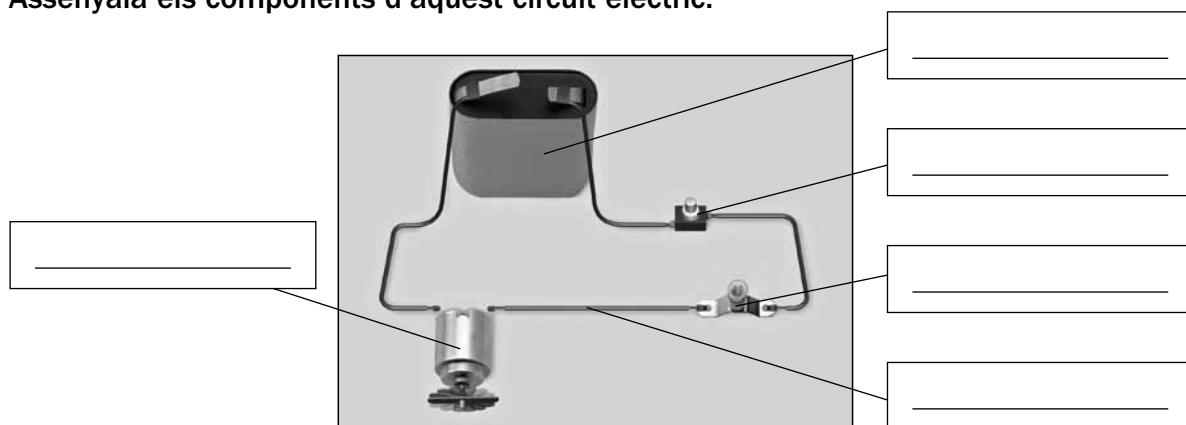
Recorda

- Un **circuit elèctric** està format per un generador, cables, bombetes, motors elèctrics i altres elements pels quals pot circular el corrent elèctric.
- El **generador** és la part del circuit elèctric que produeix el corrent elèctric. Hi ha diversos tipus de generadors: les piles, les bateries recarregables, les cèl·lules fotovoltaïques i els alternadors o les dinamos.

1. Respon les preguntes.

- Què és un circuit elèctric? _____
_____
- Quins en són els components principals? _____
_____
- Quines diferències hi ha entre una pila i una bateria recarregable? _____
_____

2. Assenyala els components d'aquest circuit elèctric.

3. Observa aquests circuits i marca amb una X el que és un circuit tancat.

■ Ara, explica què és un circuit tancat.

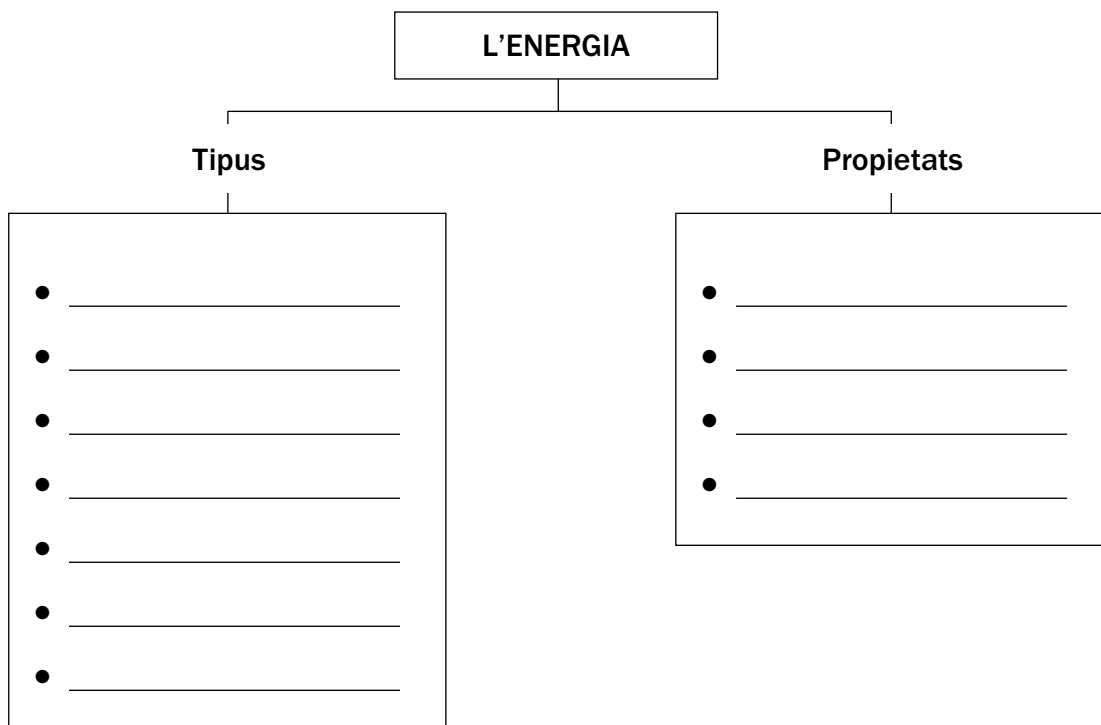
_____
_____

Nom _____ Data _____

Recorda

- L'energia causa els canvis que tenen lloc al nostre entorn. Hi ha diversos tipus d'energia: mecànica, sonora, lluminosa, calorífica, elèctrica, química i nuclear.
- Algunes de les propietats de l'energia són que es transfereix d'uns cossos a uns altres, s'emmagatzema, i es transforma d'uns tipus en uns altres.

1. Completa l'esquema.

2. Escriu el nom del tipus d'energia a què fan referència aquestes definicions.

- És la que transporta el corrent elèctric en un circuit. ▶ _____
- És la que tenen els combustibles o els aliments, o les que emmagatzemen les piles. ▶ _____
- És la que transporta el so. ▶ _____
- És la que tenen substàncies com l'urani. ▶ _____
- És la que tenen els cossos a causa del moviment. ▶ _____
- És la que té la llum. ▶ _____
- És la que es transmet en forma de calor. ▶ _____

Nom _____ Data _____

Recorda

- La **calor** és un tipus d'energia que fa que augmenti la temperatura dels cossos. La calor provoca canvis en els cossos, com ara la dilatació i la contracció.
- La **llum** es propaga en línia recta i en totes les direccions. Quan incideix en els objectes es pot reflectir. Quan passa d'una substància transparent a una altra, es refracta.

1. Ordena les oracions. Després, copia-les de manera ordenada.
 ...i fa que augmenti la temperatura dels cossos.

 La calor és un tipus d'energia que

 ...es transmet a través dels materials

---

2. Per què s'utilitza el mercuri en els termòmetres? Marca la resposta correcta.
 Perquè quan el mercuri es refreda, augmenta de volum i puja pel tub.

 Perquè quan el mercuri s'escalfa, augmenta de volum i puja pel tub.
■ Ara, explica què és la dilatació.

---

3. Explica els conceptes següents:

- Propagació de la llum: _____

- Reflexió: _____

- Refracció: _____

Nom _____ Data _____

Recorda

- L'electricitat que consumim es produeix a les **centrals elèctriques**, des de les quals es transporta fins als llocs on es consumeix per mitjà de les **línies elèctriques**.
- Hi ha centrals elèctriques de diferents tipus: tèrmiques, hidroelèctriques, eòliques, nuclears, solars tèrmiques i solars fotovoltaïques.

1. Completa les oracions amb les paraules següents.

turbina

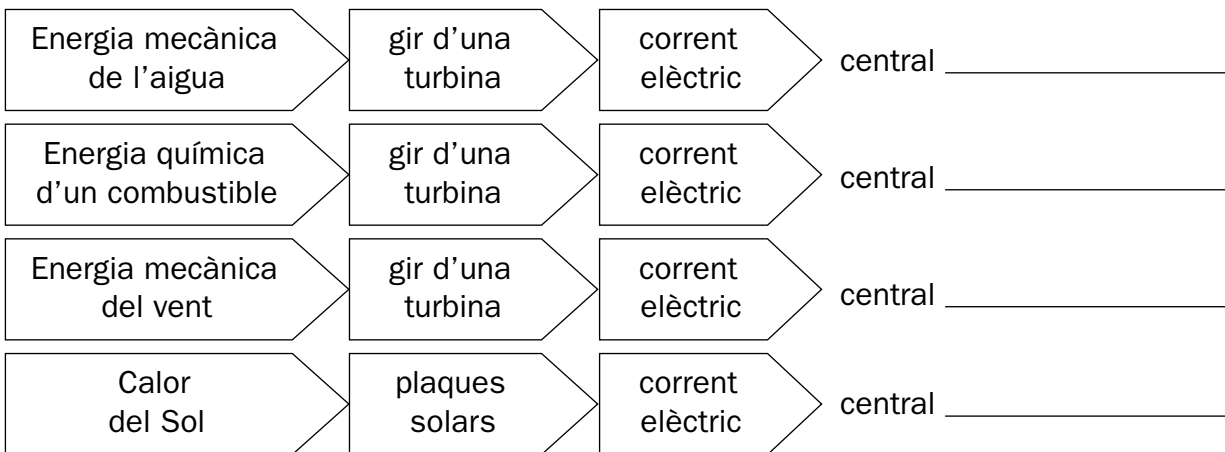
electricitat

generador

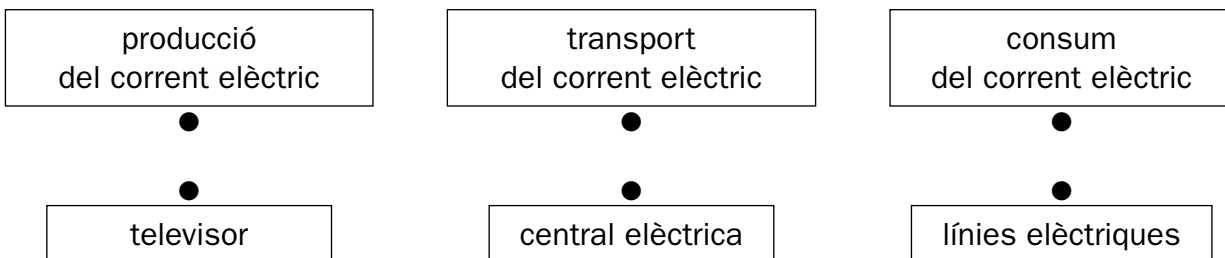
font d'energia

- A les centrals elèctriques es produeix l' _____ que consumim.
- La majoria de les centrals elèctriques produeixen el corrent elèctric gràcies a un _____.
- Per fer girar el generador s'utilitzen _____.
- Cada tipus de central elèctrica utilitza una _____ diferent.

2. Escriu el nom dels tipus de central elèctrica corresponent.

3. Relaciona els requadres.

Nom _____ Data _____

Recorda

- La major part de l'energia que fem servir prové dels **combustibles fòssils**.
- L'ús d'aquests combustibles provoca **problemes**, com ara l'**exhauriment dels recursos**, l'**escalfament global**, la **pluja àcida** i l'**acumulació de residus radioactius**.

1. Encercla en la sopa de lletres els noms de sis fonts d'energia. Després, classifica-les en el lloc corresponent.

H	L	L	E	N	Y	A	S
G	I	R	R	O	P	S	V
S	U	M	A	C	I	U	X
O	R	V	C	A	M	R	A
L	O	E	P	R	U	A	Z
A	I	N	Q	B	R	N	I
P	E	T	R	O	L	I	B
O	T	S	F	N	U	C	E

Fonts
d'energia
renovables

- _____
- _____
- _____

Fonts
d'energia no
renovables

- _____
- _____
- _____

■ Indica quines d'aquestes fonts d'energia són combustibles fòssils.

_____

2. Completa la taula.

Problema	En què consisteix	Solucions
Exhauriment dels combustibles fòssils		
Escalfament global		
Pluja àcida		

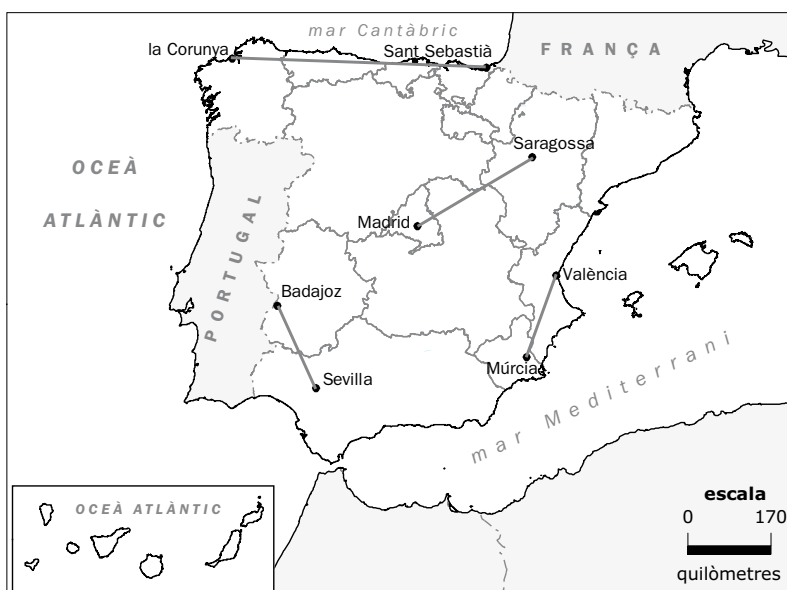

Nom _____ Data _____

Recorda

- La Terra es representa en **globus terraquüs** i en **mapes**. Els mapes, quan representen tota la Terra, s'anomenen **planisferis**.
- L'**escala** dels mapes indica quant s'ha reduït un mapa respecte de la realitat.
- Les **coordenades geogràfiques** són un sistema de línies, els **paral·lels** i els **meridians**, que permeten localitzar punts en un mapa.

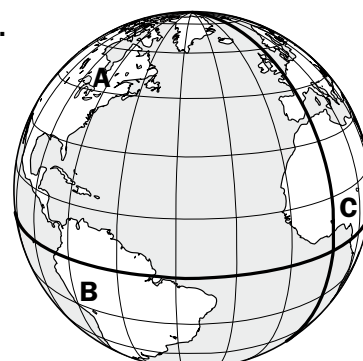
1. Mesura i calcula les distàncies.

- Distància en quilòmetres de Madrid a Saragossa. ► _____
- Distància en quilòmetres de València a Múrcia. ► _____
- Distància de Sevilla a Badajoz. ► _____
- Distància de la Corunya a Sant Sebastià. ► _____

2. Observa el globus, localitza-hi els punts i completa la taula.

	Latitud	Longitud	Hemisferi
A			
B			
C			

Nom _____ Data _____

Recorda

El **planisferi físic** representa l'extensió i la forma dels continents i els oceans.

Hi ha sis continents i cinc oceans.

- Els **continents** són: Amèrica, Àsia, Europa, Àfrica, Oceania i l'Antàrtida.
- Els **oceans** són: Glacial Àrtic, Atlàntic, Índic, Pacífic i Glacial Antàrtic.

1. Pinta segons la clau.

verd

Amèrica

groc

Europa

vermell

Àfrica

violeta

l'Antàrtida

marró

Àsia

taronja

Oceania

■ Ara, escriu en el lloc corresponent el nom dels oceans.

Nom _____ Data _____

Recorda

- El relleu d'Europa està format per planes al centre i a l'est, i per diversos **sistemes muntanyosos** al nord i al sud. Les **costes** són molt retallades.
- Els rius desemboquen a l'**oceà** Glacial i a l'Atlàntic, i als **mars** Mediterrani, Caspi i Negre.

1. Posa dos exemples de cadascun dels accidents següents:

- Planes: _____
- Sistemes muntanyosos: _____
- Penínsules: _____
- Golfs: _____
- Ries i fiords: _____
- Caps: _____
- Illes: _____

2. Escriu el codi corresponent a cadascun del rius en funció del vessant al qual pertanyen.

Vessant Àrtic: VA

Vessant Atlàntic: VAT

Vessant Mediterrani: VM

Vessant del mar Negre: VN

Vessant del mar Caspi: VC

• Po: _____	• Dnièster: _____
• Elba: _____	• Dvina Septentrional: _____
• Ebre: _____	• Danubi: _____
• Sena: _____	• Volga: _____
• Roine: _____	• Vístula: _____
• Loira: _____	• Oder: _____
• Petxora: _____	• Tajo: _____
• Rin: _____	• Dvina Occidental: _____

Nom _____ Data _____

Recorda

El **planisferi polític** és un mapa en què hi ha representats la localització, l'extensió i els límits de tots els països del món.

1. En què es diferencia un planisferi físic d'un planisferi polític. Explica-ho.

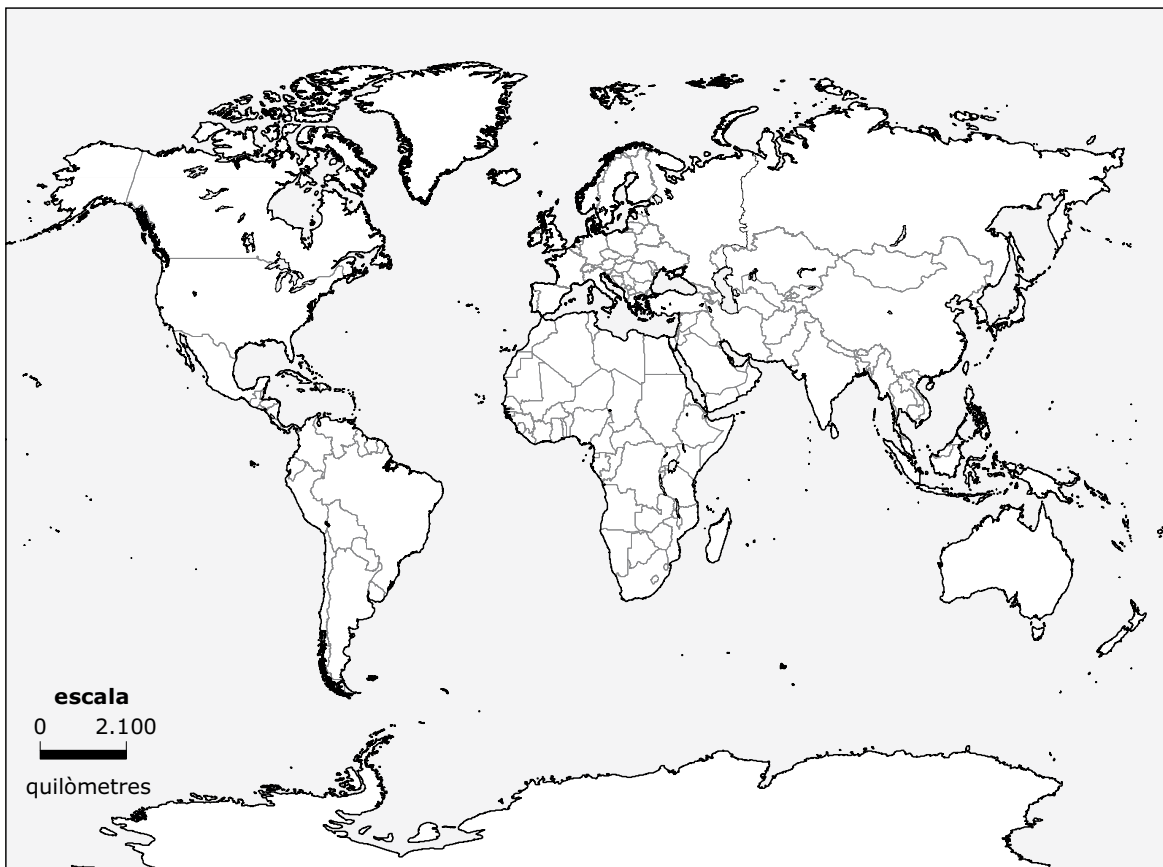

---

2. Observa el planisferi i pinta-hi els països que s'indiquen.

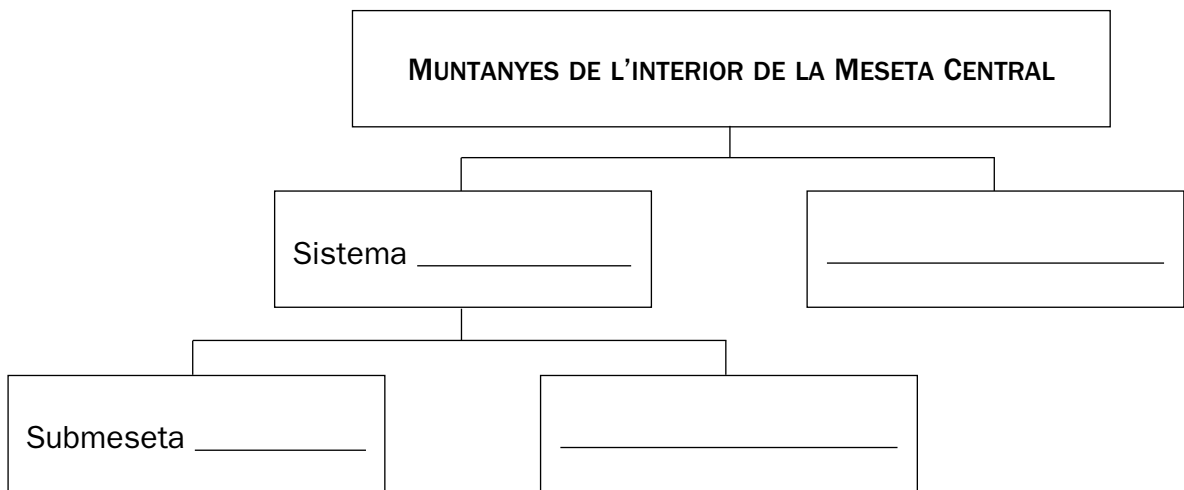
- Un país d'Europa que és una illa.
- Un país del nord de l'Àfrica.
- El país més extens d'Oceania.
- Un país de l'Àsia que fa frontera amb la Federació Russa.
- El país d'Amèrica situat més al nord.

Nom _____ Data _____

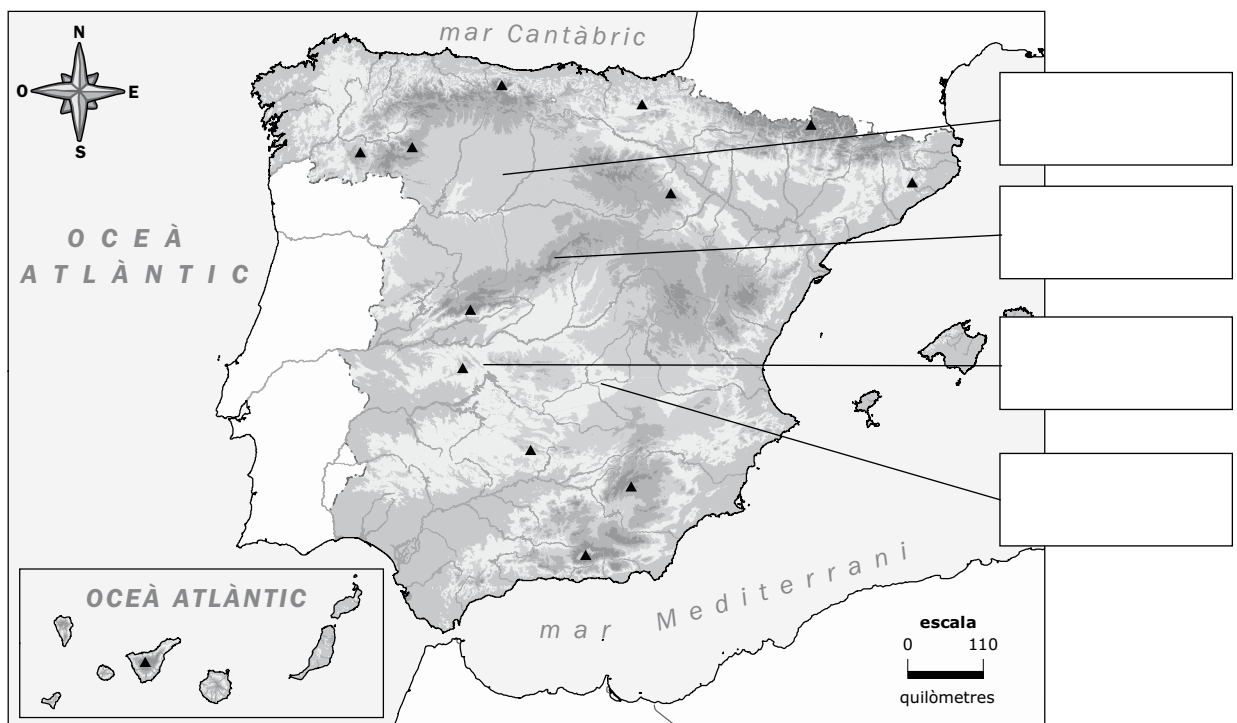
Recorda

Al centre de la Península hi ha l'altiplà de la **Meseta Central**. Les muntanyes de l'interior de la Meseta són el **Sistema Central** i els **Montes de Toledo**. El Sistema Central divideix la Meseta en dues parts: la **Submeseta Nord** i la **Submeseta Sud**. Les muntanyes que envolten la Meseta són les **muntanyes de Lleó**, la **serralada Cantàbrica**, la **serralada Ibèrica** i **Sierra Morena**.

1. Completa l'esquema.

■ Ara, completa el mapa amb el nom d'aquestes formes del relleu.

Les muntanyes exteriors a la Meseta, les depressions, les illes i les costes

Nom _____ Data _____

Recorda

- Fora de la Meseta hi ha la **depressió de l'Ebre** i la **depressió del Guadalquivir**, i cinc serralades: el **massís Galaic**, les **muntanyes Basques**, els **Pirineus**, el **Sistema Mediterrani Català** i els **Sistemes Bètics**.
- La costa espanyola està banyada pel mar Cantàbric, pel Mediterrani i per l'oceà Atlàntic. Hi alternen les costes altes amb les baixes.

1. Completa l'esquema.

Muntanyes que envolten la Meseta Central

Depressions de l'exterior de la Meseta Central

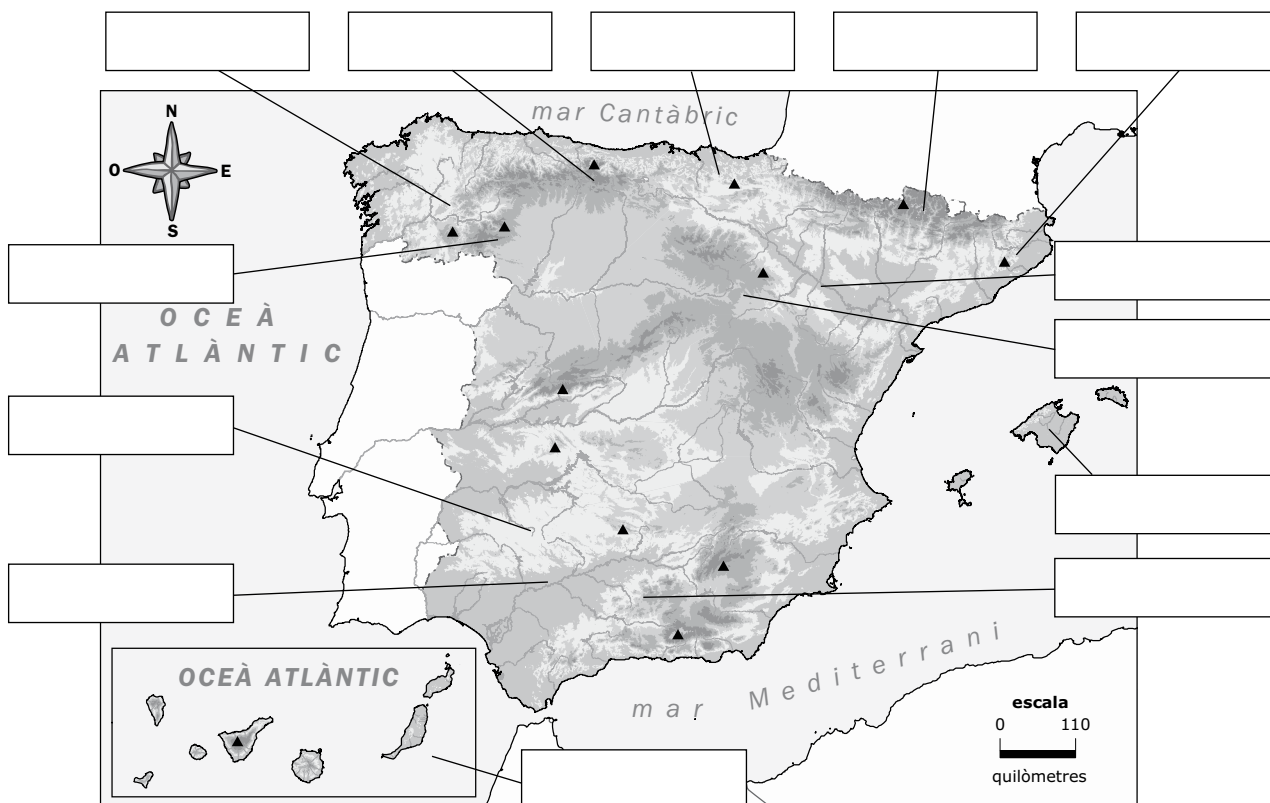
Muntanyes de l'exterior de la Meseta Central

■ Ara, completa el mapa amb el nom d'aquestes formes del relleu i dels arxipèlags. Darrera del full, escriu els noms de les illes que els formen.

Nom _____ Data _____

Recorda

Un **vessant** és el conjunt de terres en què els rius, els barrancs i els torrents aboquen les aigües a un mateix mar. A Espanya hi ha tres vessants: al nord, el **vessant cantàbric** (amb rius curts i cabalosos); a l'est i al sud, el **vessant mediterrani** (amb rius de règim irregular), i a l'oest, el **vessant atlàntic** (amb rius llargs).

1. Observa el mapa d'Espanya. Després, fes les activitats.

- Escribe el nom de dos rius que pertanyin al vessant mediterrani.

_____

- Escribe el nom de dos rius que pertanyin al vessant cantàbric.

_____

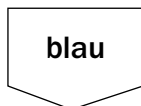
- Escribe el nom de dos rius que pertanyin al vessant atlàntic.

_____

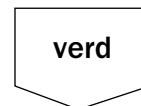
■ Ara, pinta el mapa segons la clau.

vessant mediterrani

vessant atlàntic

vessant cantàbric

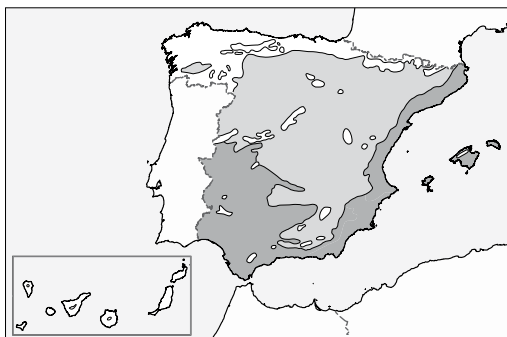
El clima mediterrani i la seva vegetació

Nom _____ Data _____

Recorda

- El **clima mediterrani típic** es dóna a les regions pròximes al mar Mediterrani. Les temperatures són suaus i les pluges, escasses.
- El **clima mediterrani d'interior** té temperatures extremes, molt baixes a l'hivern i altes a l'estiu. Aquest clima és propi de l'interior de la Península.

1. Relaciona cada tipus de clima amb la zona d'Espanya en què es dóna.

Clima mediterrani típic

Clima mediterrani d'interior

■ **Escriu el nom de les comunitats autònomes en què es dóna cada tipus de clima.**

Clima mediterrani típic

_____

_____

Clima mediterrani d'interior

_____

_____

2. Explica com són les temperatures i les precipitacions en cada cas.

Clima mediterrani típic

Temperatures: _____

_____

Precipitacions: _____

_____

Clima mediterrani d'interior

Temperatures: _____

_____

Precipitacions: _____

_____

■ **Escriu el nom de cinc plantes pròpies d'aquest clima.**

Nom _____ Data _____

Recorda

- Al les zones del nord de la Península es dóna el **clima oceànic**. És un clima temperat i humit.
- A les Canàries hi ha el **clima subtropical**, que és suau i sec.
- A les zones més altes d'Espanya es dóna el **clima de muntanya**. És un clima fred i amb precipitacions abundants.

1. Llegeix els textos i escriu el nom del clima al qual es refereix cadascun.

Es dóna al nord de la Península. Les temperatures són suaus per la proximitat al mar i les precipitacions són abundants.

▶ _____

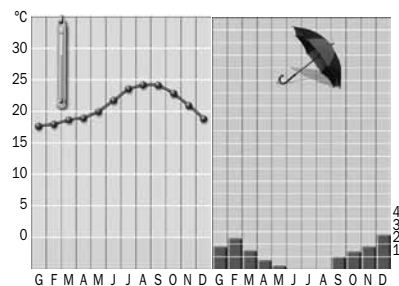
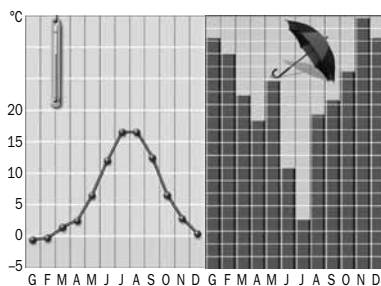
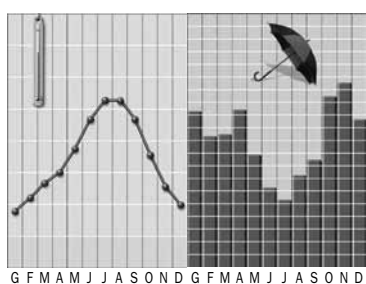
És propi de les illes Canàries. És un clima amb temperatures suaus tot l'any i amb escasses precipitacions.

▶ _____

Es dóna a les zones elevades. Les temperatures són baixes i les precipitacions són molt abundants, i als mesos d'hivern solen ser en forma de neu.

▶ _____

2. Observa les temperatures i les precipitacions d'aquests gràfics i escriu a sota de cadascun el nom del clima del qual són característics.

_____

3. Escriu el nom de dues plantes típiques de cadascun dels climes.

Nom _____ Data _____

Recorda

- El **creixement natural** és la diferència entre el nombre d'habitants que neixen o **natalitat** i el nombre dels que moren o **mortalitat**.
- El **creixement migratori** és la diferència entre el nombre dels **immigrants** que arriben i dels **emigrants** que se'n van.
- La **densitat de població** és el nombre total d'habitants que viu en cada quilòmetre quadrat.
- La població d'Espanya supera els 46 milions d'habitants. Augmenta pel creixement natural i positiu i per la immigració. Es concentra a la costa i a les ciutats.

1. Explica el significat d'aquestes paraules.

- Natalitat ► _____
_____
- Emigrant ► _____
_____
- Creixement natural ► _____
_____

2. Observa com es calcula la densitat de població i aplica-ho.

	Superfície (km ²)	Població (nombre d'habitants)	Densitat de població (hab./km ²)
Andorra	453	66.900	66.900 : 453 = 147

La densitat de població d'Andorra és de 147 hab./km².

	Superfície (km ²)	Població (nombre d'habitants)	Densitat de població (hab./km ²)
Espanya	504.783	46.000.000	
Equador	275.830	3.000.000	
Romania	237.500	21.800.000	

Nom _____ Data _____

Recorda

La població es classifica en **població activa** i **població inactiva**.

- La **població activa** és el conjunt de persones que està en edat i condicions de treballar.
- La **població inactiva** és el conjunt de persones que no pot treballar per l'edat o per les condicions en què es troba.

A Espanya, la població activa representa el 60% es distribueix així: el 5% treballa en el **sector primari**; el 30%, en el **secundari**, i el 65%, en el **terciari**.

1. Llegeix les oracions següents, marca les falses i torna-les a escriure correctament.

- Els aturats són població inactiva perquè no treballen.
- La població inactiva treballa en tres sectors econòmics: primari, secundari i transports.
- Els miners pertanyen al sector primari.

---

2. Marca amb una X la resposta correcta.

- Els conreus que abunden més a Espanya són:
  - els de secà.   els de regadiu.
- El bestiar més abundant al país és:
  - el boví.   el porcí.
- A Espanya, la majoria dels vaixells es dediquen a la pesca:
  - costanera.   d'altura.

3. Indica quines activitats comprèn el sector secundari.

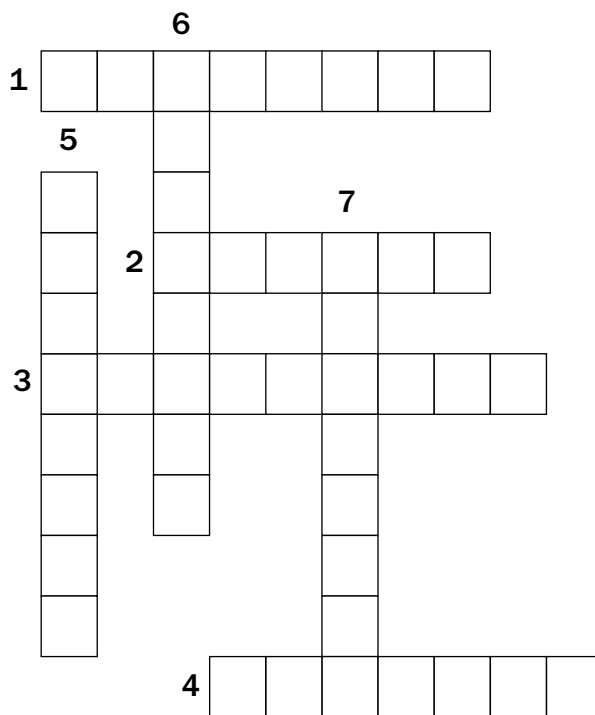
Nom _____ Data _____

Recorda

- El **sector terciari** comprèn les activitats econòmiques que no obtenen productes materials, sinó que presten **serveis**. Aquest sector inclou activitats com ara el comerç, el transport i el turisme.
- A Espanya, en el sector de serveis treballa el 65% de la població ocupada.

1. Completa els mots encreuats.

1. Tipus de comerç que es fa dins un mateix país.
2. Servei que posa en contacte els productes i els consumidors.
3. Activitat que trasllada persones o mercaderies.
4. Servei que comprèn els desplaçaments de les persones a diferents llocs en cerca de descans o diversió.
5. Tipus de turisme que se centra en ciutats amb ric patrimoni històric i artístic.
6. Sector que, a Espanya, ocupa el 65% de la població activa.
7. Vendre productes a altres països.

2. Explica quins tipus de transport hi ha i posa'n un exemple de cada cas.

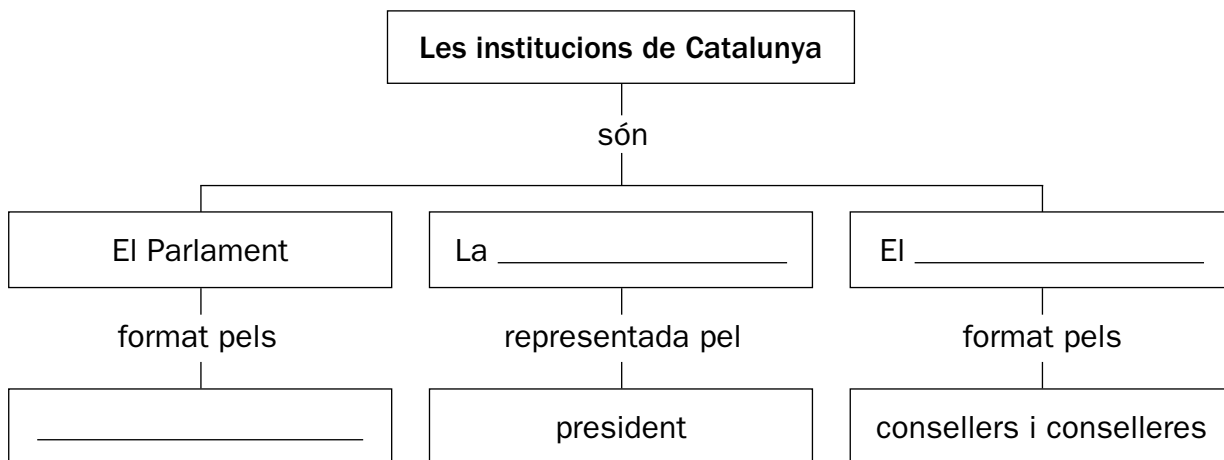

Nom _____ Data _____

Recorda

Catalunya és una de les disset comunitats autònomes de l'Estat espanyol. Té un **Estatut d'Autonomia** i unes institucions pròpies, que són el **Parlament**, la **Presidència** i el **Govern de la Generalitat**.

1. Completa l'esquema amb les paraules que hi falten.

2. Escriu les funcions en la columna que correspon.

- Elaborar les lleis de Catalunya.
- Aplicar les lleis que s'aproven.
- Aprovar els pressupostos anuals.
- Decidir com funcionen les àrees sobre les quals Catalunya té competències.
- Elegir el president i controlar el funcionament del Govern.

Funcions del Govern de la Generalitat	Funcions del Parlament de Catalunya

Nom _____ Data _____

Recorda

- El territori espanyol s'organitza en **disset comunitats autònomes** i **dues ciutats autònomes**.
- Els **límits** d'Espanya són: al nord, França, Andorra i el mar Cantàbric; a l'est, el mar Mediterrani; al sud, l'oceà Atlàntic, el Marroc i el mar Mediterrani; i a l'oest, Portugal i l'oceà Atlàntic.

1. Completa l'esquema dels límits d'Espanya.

Límits naturals	Límits polítics
<ul style="list-style-type: none"> • al nord ▶ _____ • al sud ▶ _____ • a l'est ▶ _____ • a l'oest ▶ _____ 	<ul style="list-style-type: none"> • al nord ▶ _____ • al sud ▶ _____ • a l'oest ▶ _____

2. Completa el mapa amb el nom de les comunitats i les ciutats autònomes que integren Espanya i els seus límits.

Nom _____ Data _____

Recorda

Espanya és una monarquia parlamentària que té el rei com a cap de l'Estat. La **Constitució** espanyola és la llei més important d'Espanya. És un text legal que organitza la vida política d'Espanya. En la Constitució es recullen els **drets i els deures dels espanyols** i les **institucions de l'estat**.

Les **Corts Generals**, constituïdes pel **Congrés dels Diputats** i el **Senat**, són les que elegeixen el **president del govern**.

1. Marca la resposta correcta. Després, copia l'oració completa.

- La llei més important d'Espanya és:

la Constitució.

els Estatuts d'Autonomia.

- Espanya és una monarquia:

parlamentària.

constitucional.

- El cap de l'Estat és

el rei.

el president del Govern.

- El Congrés dels Diputats i el Senat formen:

les Corts Generals.

el Govern.

- El president del Govern és nomenat:

pel rei.

pel Congrés dels Diputats.

2. Relaciona:

Cap d'Estat •
Corts Generals •
Govern •

• diputats
• president
• rei
• senadors

Nom _____ Data _____

Recorda

La Unió Europea (UE) està constituïda per 27 estats europeus democràtics.

1. Escriu el nom dels països que integren la Unió Europea.

• _____	• _____	• _____
• _____	• _____	• _____
• _____	• _____	• _____
• _____	• _____	• _____
• _____	• _____	• _____
• _____	• _____	• _____
• _____	• _____	• _____
• _____	• _____	• _____
• _____	• _____	• _____
• _____	• _____	• _____

Nom _____ Data _____

Recorda

Les principals **institucions** de la Unió Europea són: el **Parlament Europeu** (que aprova lleis i pressupostos i controla les institucions de la UE, formada per eurodiputats i amb seu a Estrasburg i Brussel·les); el **Consell de la Unió Europea** (que aprova lleis, coordina les normes econòmiques i dirigeix la política exterior, defensa i seguretat de la UE; formada per ministres dels governs de tots els països de la UE i amb seu a Brussel·les); la **Comissió Europea** (és el govern de la UE, proposa lleis al Parlament Europeu i al Consell de la UE, gestiona l'aplicació de les normes i l'ús dels fons econòmics, garanteix que es respectin les lleis i els tractats europeus; formada per 27 comissaris i un president i amb seu a Brussel·les); el **Tribunal de Justícia** (que s'ocupa del compliment de les lleis comunitàries; format per un jutge de cada estat membre i vuit advocats generals, amb seu a Luxemburg); i el **Tribunal de Comptes** (que controla que els diners de la UE s'utilitzin correctament i té la seu a Luxemburg).

1. Completa els esquemes.

PARLAMENT EUROPEU	}	Membres: _____
		Funcions: _____
		_____

CONSELL DE LA UNIÓ EUROPEA	}	Membres: _____
		Seu: _____

COMISSIÓ EUROPEA	}	Funcions: _____
		_____

TRIBUNAL DE JUSTÍCIA	}	Membres: _____
		Seu: _____

TRIBUNAL DE COMPTES	}	Funcions: _____
		_____

Nom _____ Data _____

Recorda

L'any **1492** els Reis Catòlics van finançar l'expedició de Colom en què va descobrir el **continent americà** (tot i que creia que havia arribat el Japó). Anys més tard, Amerigo Vespucci va demostrar que formaven part d'un nou continent. Després de Colom, diverses expedicions van explorar Amèrica (Hernan Cortés va conquerir Mèxic i Francisco Pizarro, el Perú).

1. Respon les preguntes.

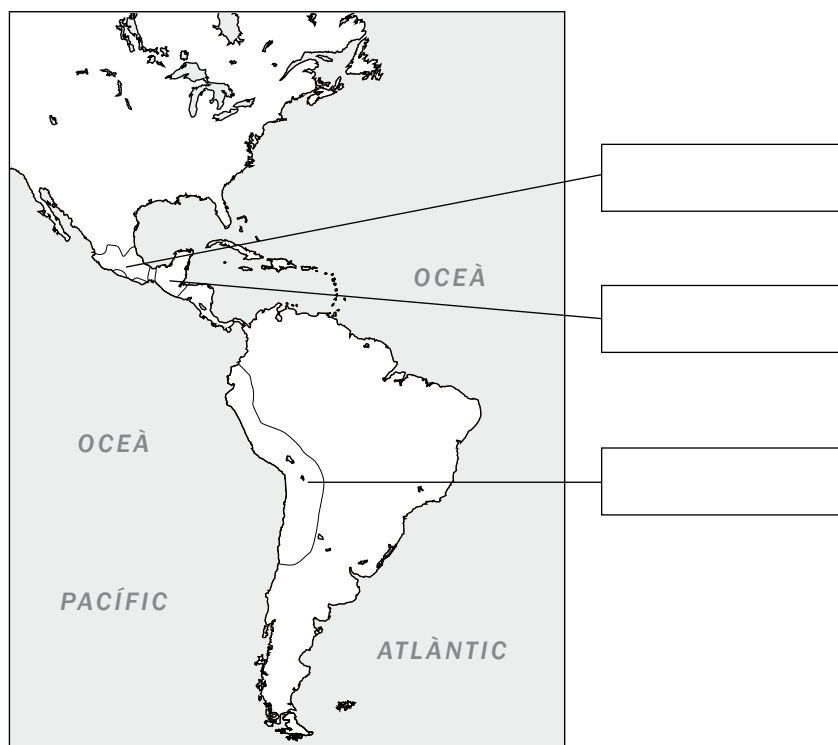
- Quin mariner genovès va descobrir el continent americà? _____
- Quins reis van finançar l'expedició? _____
- Quin any es va descobrir el continent americà? _____
- On creia Colom que havia arribat? _____
- Qui va demostrar que aquelles terres eren a l'Àsia? _____

2. Indica quines terres van conquerir Hernán Cortés i Francisco Pizarro.

---

3. Llegeix el text i retola el mapa amb el nom del poble precolombí corresponent.

A Amèrica, abans de l'arribada dels espanyols, hi vivien una gran varietat de pobles, anomenats **precolombins**. Els **inques** ocupaven el territori actual del Perú, l'Equador i part de Bolívia; els **asteques** poblaven tota la vall de Mèxic, i els **maies** ocupaven el sud de l'actual Mèxic, Guatemala i Hondures.

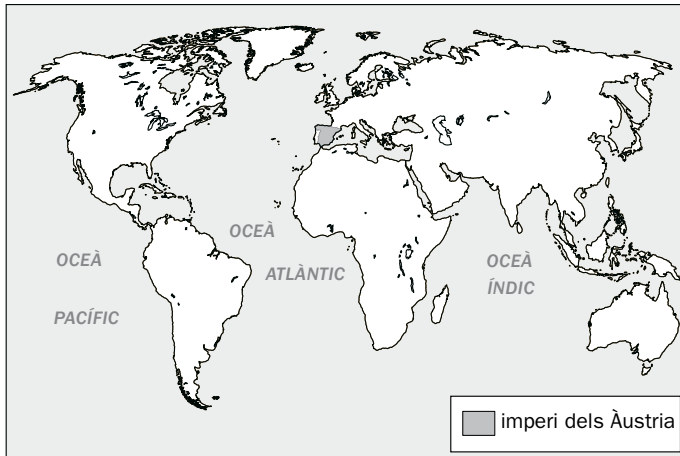

Nom _____ Data _____

Recorda

En el segle XVI, Carles I i Felip II van governar l'imperi més extens de l'època, amb possessions a Europa, Amèrica, l'Àfrica i l'Àsia.

1. Llegeix el text i observa el mapa.

L'Imperi hispànic estava format per molts territoris diferents: Espanya, els Països Baixos, gran part d'Itàlia, territoris al centre d'Europa, les colònies americanes i moltes possessions a l'Àfrica i a l'Àsia. A més, el 1580 s'hi va afegir el regne de Portugal.

■ Ara, explica per què el mapa no és correcte.

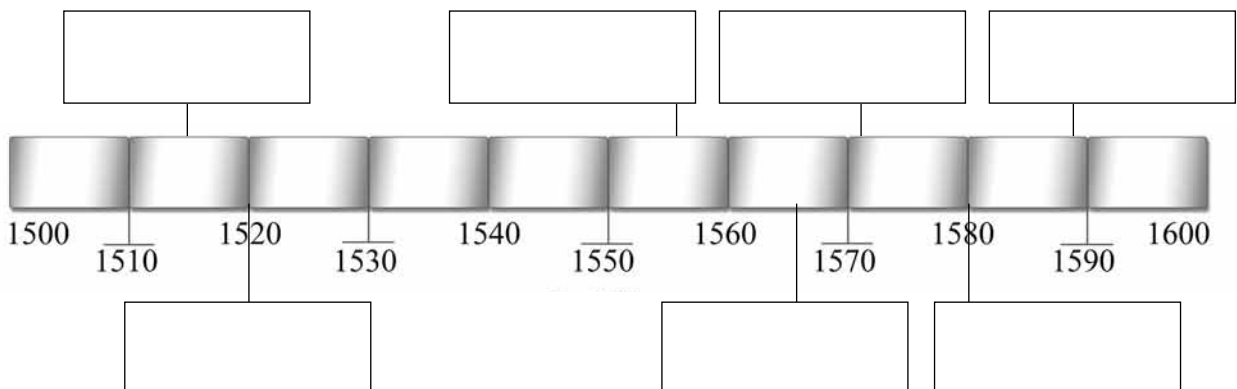

---

2. Situa cadascun d'aquests fets en la línia del temps.

1556 ► Accés al tron de Felip II.	1571 ► Batalla de Lepant.
1516 ► Accés al tron de Carles I.	1520 ► Revolta de les Comunitats.
1580 ► Incorporació del regne de Portugal.	1566 ► Revolta de les províncies del nord dels Països Baixos.
1588 ► Derrota de l'Armada Invencible.	

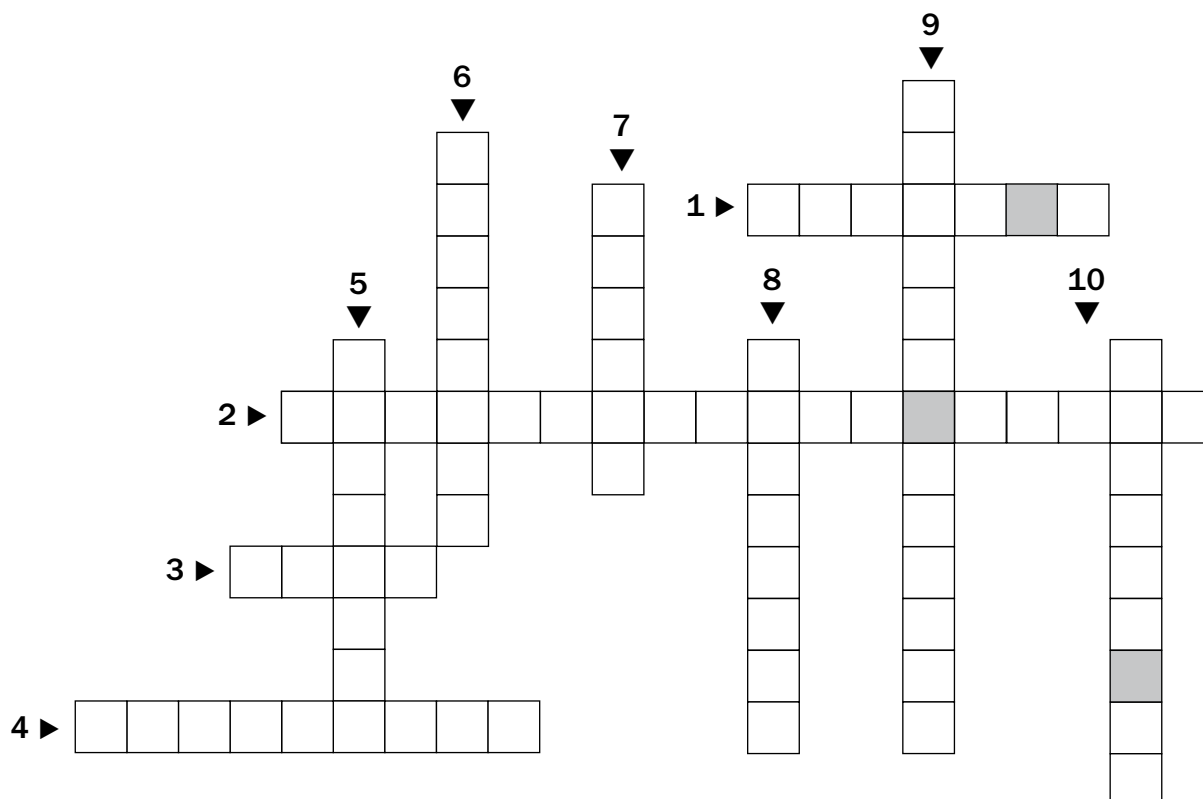
Nom _____ Data _____

Recorda

En el **segle** XVII, l'Imperi hispànic es va afeblir i va començar a fragmentar-se. Després, en el **segle** XVIII, van arribar al tron els Borbó i van establir la monarquia absoluta.

1. Amb l'ajut de les pàgines 172 i 173 del llibre, completa els mots encreuats.

1. Primer rei a Espanya de la dinastia dels Borbó.
2. Fàbriques que van crear els monarques espanyols del segle XVIII.
3. Lleis pròpies de Catalunya, Aragó, València i Mallorca que Felip V va abolir.
4. Guerra que va enfrontar els països europeus, d'una banda, i Castella i Aragó, d'una altra, que es va desencadenar després de la mort de Carles II.
5. Consellers que gaudien de la confiança dels reis espanyols i que governaven en nom seu.
6. Tipus de monarquia en què el rei reunia tots els poders de l'estat.
7. Tractat que va posar fi a la guerra de Successió.
8. Ciutat on va esclatar un motí el 1808 que va obligar Carles IV a abdicar en favor del seu fill Ferran VII.
9. Territoris que es van independitzar d'Espanya el 1648.
10. Rei espanyol que va morir el 1700 sense deixar descendència.

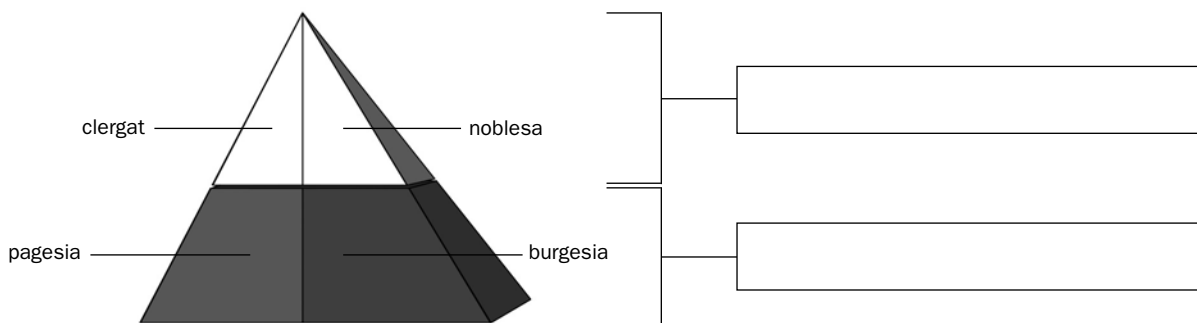

Nom _____ Data _____

Recorda

- En l'edat moderna la societat es dividia en **privilegiats**, que eren la noblesa i el clergat, i en **no privilegiats**, que eren la pagesia i la burgesia.
- En aquesta època va tenir lloc un gran desenvolupament artístic, literari i científic.

1. Completa aquest gràfic sobre la societat en l'edat moderna.

■ Ara, indica les diferències entre els privilegiats i els no privilegiats.

_____

_____

_____

2. Consulta la pàgina 175 del llibre i classifica aquests escriptors en el segle corresponent.

Santa Teresa de Jesús	Francisco de Quevedo	Garcilaso de la Vega
Gaspar Melchor de Jovellanos	Lope de Vega	Miguel de Cervantes

- Segle XVI ► _____
- Segle XVII ► _____
- Segle XVIII ► _____

3. Indica l'estil artístic corresponent en cada cas.

- Edificis que imitaven els dels romans. ► _____
- Edificis amb abundants línies corbes i decoració recarregada. ► _____
- Edificis austers i amb decoració escassa. ► _____

Nom _____ Data _____

Recorda

Ferran VII va establir una **monarquia absoluta**.
Després, durant el regnat d'**Isabel II**, es va consolidar la **monarquia constitucional**.
Més tard, es van provar diferents formes de govern.

1. Consulta la pàgina 182 per localitzar els dos errors que hi ha en cada oració. Després, copia les oracions correctament.

- El 1807, França i Espanya van signar un tractat que permetia a les tropes franceses travessar Catalunya per ocupar Portugal.
- Josep Bonaparte, l'emperador de França, va substituir el rei Ferran VII pel seu germà Napoleó.
- La població de Madrid no va acceptar el rei francès i el 2 de maig de 1888 es va revoltar contra els francesos. Així va començar la guerra de Successió.

- _____
_____
- _____
_____
- _____
_____

2. Escriu al costat de cada paraula el número de la definició corresponent. Si et cal, consulta les pàgines 182 i 183 del llibre.

Liberal   Progressista   Patriota   Afrancesat   Moderat

1. Partidari d'elaborar una constitució per limitat el poder del rei.
2. Partidari del retorn de Ferran VII al tron espanyol.
3. Partidari de tenir un rei francès.
4. Partidari de reduir el poder de la Constitució i donar més poder a la reina Isabel II.
5. Partidari de disminuir el poder de la reina Isabel II i donar més importància a la Constitució.

3. Relaciona cadascun d'aquests fets amb l'any en què va tenir lloc.

Constitució de Cadis •	• 1808
Independència de l'Argentina •	• 1812
Guerra del Francès •	• 1816

Nom _____ Data _____

Recorda

- En el **segle XIX**, la societat es va organitzar en **classes socials**:
  - altes (aristòcrates i burgesos);
  - mitjanes (petits comerciants i empresaris, petits propietaris de terres i professionals, com ara metges, advocats o funcionaris);
  - populars (camperols, obrers, criats i captaires).
- La **Revolució Industrial** va provocar molts canvis econòmics.
- En l'art, van destacar l'**arquitectura modernista** i la **pintura impressionista**.

1. Completa la taula.

	Classes altes	Classes mitjanes	Classes populars
Estaven formades per...	_____ _____	_____ _____	_____ _____

2. En cada cas, escriu una oració en què surtin les paraules dels requadres.

Revolució Industrial   canvis   segle XIX

• _____
_____

van transformar   ferrocarril   transport   aparició

• _____
_____

segle XIX   indústria tèxtil   indústria siderúrgica   desenvolupament

• _____
_____

Nom _____ Data _____

Recorda

- L'any 1923 Primo de Rivera va fer un **cop d'estat** i va establir una **dictadura**.
- El 1931 es va proclamar la **Segona República**.
- El 1936 va esclatar la **Guerra Civil**. Després, Franco va instaurar una **dictadura**.

1. Escriu l'any en què va tenir lloc cadascun d'aquests fets i numera'ls del més antic al més recent.

<input style="width: 20px; height: 15px; margin-bottom: 5px;" type="text"/> Dictadura de Primo de Rivera	<input style="width: 20px; height: 15px; margin-bottom: 5px;" type="text"/> Dictadura de Francisco Franco	<input style="width: 20px; height: 15px; margin-bottom: 5px;" type="text"/> Guerra Civil
▼	▼	▼
_____		
<input style="width: 20px; height: 15px; margin-bottom: 5px;" type="text"/> Segona República	<input style="width: 20px; height: 15px; margin-bottom: 5px;" type="text"/> Final de la dictadura de Francisco Franco	
▼	▼	
_____		

2. Escriu al costat de cada oració Segona República o dictadura de Franco, segons que correspongui.

- Dret de vot a les dones. ▶ _____
- Prohibició dels partits polítics. ▶ _____
- Supressió de la Constitució. ▶ _____
- Repartiment de terres entre els pagesos. ▶ _____
- Concessió dels primers estatuts d'autonomia. ▶ _____
- Aïllament internacional d'Espanya. ▶ _____

3. Completa aquest text sobre la Guerra Civil.

El 18 de juliol de _____, el general Francisco _____ va fer un cop d'estat per posar fi al govern de la _____. Amb aquest fet es va iniciar la _____, que es va allargar fins a l'any _____. La població espanyola es va dividir en dos bàndols. El bàndol _____, que donava suport al govern de la República, i el bàndol insurrecte, anomenat també _____, que donava suport a l'alçament de Franco.

Nom _____ Data _____

Recorda

- La **transició** va ser el període de canvis polítics per passar de la dictadura del general Franco a la democràcia. Aquest procés es va iniciar el 1975 i va acabar el 1982.
- Des del 1982, a Espanya s'han succeït governs del Partit Socialista Obrer Espanyol (PSOE) i del Partit Popular (PP).

1. Relaciona les dues columnes. Si et cal, consulta les pàgines 188 i 189 del llibre.

Adolfo Suárez •	• President des del 2004.
Leopoldo Calvo Sotelo •	• President des del 1996 al 2004.
Felipe González •	• President des del 1976 al 1981.
José María Aznar •	• President des del 1982 al 1996.
José Luis Rodríguez Zapatero •	• President des del 1981 al 1982.

2. Escriu al costat de cada fet l'any en què va tenir lloc. Després, localitza aquests anys en la sopa de números.

- Joan Carles I és coronat rei d'Espanya. ► _____
- Se celebren les primeres eleccions democràtiques a Espanya des de la Segona República. ► _____
- S'aprova la Constitució actual. ► _____
- Espanya ingressa en la Comunitat Europea. ► _____
- S'aproven els últims estatuts d'autonomia. ► _____
- Espanya adopta la moneda única europea i l'euro substitueix la pesseta. ► _____

1	9	1	9	8	6
9	1	9	7	5	1
7	2	9	1	8	9
8	9	5	2	0	7
2	0	0	2	7	7

Nom _____ Data _____

Elaborar una dieta equilibrada

La dieta diària ha de ser rica, equilibrada i variada, i això significa que hem de menjar tot tipus d'aliments en les quantitats adequades. Les necessitats de nutrients varien al llarg de la

vida i és important adaptar els hàbits alimentaris a aquestes necessitats segons l'edat, el sexe, el pes, l'alçada, l'estat de salut, etc.

ALIMENTS I RACIONS RECOMANADES					
Aliments	Noies		Nois		Nombre de racions
	13 a 15 anys	15 a 19 anys	13 a 15 anys	15 a 19 anys	
Llet	¼ l	¼ l	¼ l	¼ l	4 cada dia
Carn, pollastre	125 g	125 g	150 g	150 g	3 a la setmana
Peix	175 g	175 g	200 g	200 g	4 a la setmana
Ous	Un	Un	Un	Un	3-4 a la setmana
Patates	200 g	200 g	250 g	250 g	1 cada dia
Llegums	70 g	70 g	80 g	80 g	3 a la setmana
Verdures	100 g	100 g	120 g	120 g	2-4 cada dia
Fruites	300 g	300 g	300 g	300 g	3-4 cada dia
Pa	400 g	300 g	400 g	400 g	1 cada dia
Arròs	70 g	70 g	80 g	80 g	2 a la setmana
Pasta	70 g	70 g	80 g	80 g	2 a la setmana
Sucre (pastissos, mel, mermelada, xocolata, gelats, llaminadures...)	60 g	60 g	60 g	60 g	1 cada dia

FONT: Consuelo López Nomdedeu (coord.), *Nutrición saludable y prevención de los trastornos alimentarios*. Traducció

Equivalències:

¼ l = Un got.

125 g de pa = Un panet.

300 g de fruita = Una peça gran (una taronja, una poma, un préssec...).

150 g de carn = Un filet de carn.

100 g de llegums, arròs, pasta o verdura = Un plat.

1. Llegeix la taula i respon les preguntes.

- Per a què serveix la informació d'aquesta taula?

_____

- Hi ha algun aliment de la taula que no formi part de la teva dieta? Quin?

_____

- Quantes racions de fruita i verdura has de menjar cada dia? Quantes en menges?

_____

- 2. Escriu en aquesta taula els aliments i les quantitats aproximades que vas menjar ahir. A continuació, respon la pregunta.**

Esmorzar	Dinar	Berenar	Sopar
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

- Creus que fas una dieta saludable? _____
_____

- 3. Tenint en compte els consells següents, elabora la teva pròpia dieta equilibrada per un dia: esmorzar, dinar, berenar i sopar.**

- L'esmorzar és l'àpat més important del dia, ja que als matins desenvolupem més activitats.
- Les begudes amb sucre es consideren dolços, com els pastissos.
- El dinar i el sopar han de ser complementaris: si hem pres carn per dinar, és convenient que mengem peix per sopar.
- Si menges aliments fregits, recorda incloure l'oli entre els productes que has consumit.

Esmorzar	Dinar	Berenar	Sopar
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

Nom _____ Data _____

El test d'Apgar

Després del naixement, el metge talla el cordó umbilical i neteja el nadó i, immediatament, li fa el test d'Apgar, que és una prova que serveix per conèixer-ne l'estat general en els primers minuts de vida.

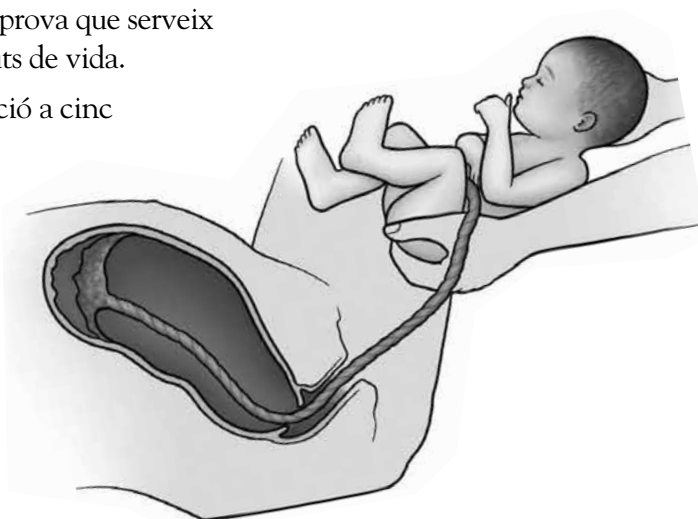
La prova consisteix a observar i donar una puntuació a cinc constants vitals:

- La freqüència cardíaca (nombre de batecs del cor).
- La respiració (si n'hi ha i si és forta o feble).
- La tensió muscular (si té força als músculs i flexiona les extremitats).
- Els reflexos (si respon als estímuls externs, com ara les pessigolles).
- El color de la pell (rosa, blavosa o pàl·lida).

Cada constant es puntua del 0 al 2 i el resultat del test és la suma de les cinc puntuacions.

Si s'obté entre 10 i 8 punts, el nadó es troba en perfectes condicions; si se n'obté entre 6 i 4, cal vigilar-lo; i si la puntuació és menys de 4, es prenen mesures d'atenció especials.

El test va ser ideat per una metgessa, la Virgina Apgar. Des que es va inventar, s'ha reduït la mortalitat dels nadons.

1. Respon les preguntes.

- Què és el test d'Apgar?

- Quins paràmetres s'observen?

- Què s'ha aconseguit amb aquest test?

---

2. Llegeix el text, busca informació i dibuixa un fonendoscopi.

El **fonendoscopi** és un instrument que s'utilitza en medicina per escoltar els sons que produeixen els òrgans i els aparells de l'organisme, com ara els batecs del cor, el so del pit o els dels budells i l'estómac.

3. Interpreta la taula i utilitza-la per indicar la puntuació total que ha obtingut cada nadó.

TAULA DE PUNTUACIÓ DEL TEST D'APGAR					
Puntuació	Freqüència cardíaca	Respiració	Tensió muscular	Reflexos	Color de la pell
0	cap pulsació per minut	sense	sense força ni moviment	no respon als estímuls	blau o pàl·lid
1	menys de 100 pulsacions per minut	feble i irregular	força normal i poc moviment	respon plorant una mica	rosat i les extremitats blaves
2	més de 100 pulsacions per minut	forta i regular	molta força i moviments actius	respon plorant enèrgicament	rosat normal

Nadó 1

Resultats del test d'Apgar

- **Freqüència cardíaca:** menys de 100 pulsacions per minut. _____
- **Respiració:** feble i irregular. _____
- **Tensió muscular:** força normal i poc moviment. _____
- **Reflexos:** respon plorant una mica. _____
- **Color de la pell:** rosat normal. _____

Puntuació total:

Nadó 2

Resultats del test d'Apgar

- **Freqüència cardíaca:** més de 100 pulsacions per minut. _____
- **Respiració:** forta i regular. _____
- **Tensió muscular:** molta força i moviments actius. _____
- **Reflexos:** respon plorant una mica. _____
- **Color de la pell:** rosat normal. _____

Puntuació total:

■ Ara, indica quin nadó necessita més vigilància i per què.

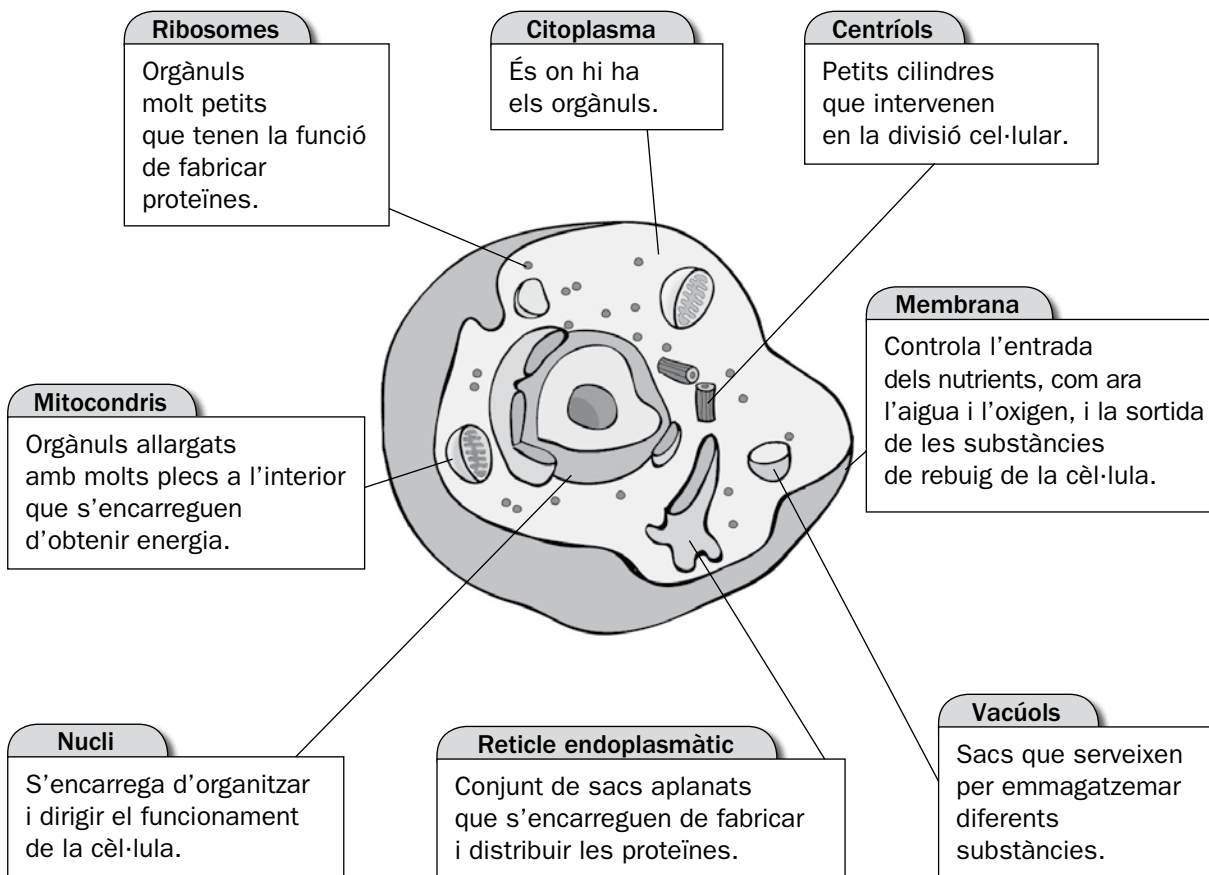

Nom _____ Data _____

Les parts de la cèl·lula

El perfeccionament dels microscopis va permetre als científics no tan sols descobrir que la cèl·lula és la unitat fonamental de tots els

éssers vius, sinó també que està formada per diverses parts i òrgans, cadascun amb una funció determinada.

Les cèl·lules poden fer diferents feines i tenir formes i mides també diferents, però totes tenen membrana, citoplasma i nucli. Una cèl·lula nerviosa, que s'encarrega de trans-

metre impulsos nerviosos, és diferent d'un glòbul vermell, que s'encarrega de transportar oxigen.

1. Raona i respon les preguntes següents.

- Quin és l'òrgan que organitza el funcionament de la cèl·lula?

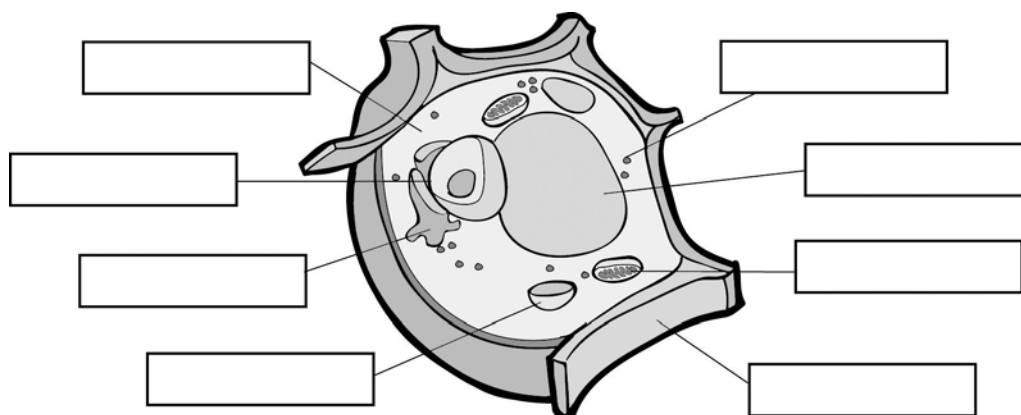
_____

- Per què les cèl·lules necessiten fer funcions com ara la nutrició o la reproducció?

_____

_____

2. Observa el dibuix d'una cèl·lula animal de la pàgina anterior i retola els òrgans d'aquesta cèl·lula vegetal.

■ Ara, escriu dues diferències que hagi trobat entre totes dues cèl·lules.

1. _____
_____
2. _____
_____

3. Copia i uneix amb fletxes els diferents tipus de cèl·lules amb les funcions que fan.

nerviosa •

• Forma part dels ossos.

òssia •

• Participa en la reproducció.

muscular •

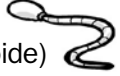
• Forma la pell i recobreix internament els òrgans.

adiposa •

• Transporta missatges i ordres, i processa informació.

sanguínia •

• Col·labora en el moviment del cos.

sexual (espermatozoide) •

• Transporta oxigen i altres substàncies per tot el cos.

epitelial •

• Emmagatzema greix i protegeix els òrgans.

Nom _____ Data _____

Les rodes del temps

Avui tothom duu rellotges de quars. L'energia que fa funcionar el rellotge prové, en aquest cas, d'una petita pila de quars situada a l'interior. Però en els antics rellotges de corda les coses eren diferents.

Al cor dels rellotges de corda hi havia una sèrie de rodes (engranatges) que giraven conjuntament: una de les rodes feia moure les altres.

Les busques eren accionades per una roda motriu gràcies a un pinyó adaptat per girar una vegada cada hora. El pinyó feia girar la busca dels minuts directament.

La busca de les hores, en canvi, era moguda per dues sèries d'engranatges rectes, que en reduïen la velocitat a una dotzena part de la dels minuts. D'aquesta manera, mentre la busca dels minuts feia dotze voltes, la de les hores en feia una.

Els orígens del rellotge es remunten a l'antiga Grècia. Allà, fa milers d'anys, utilitzaven instruments astronòmics que funcionaven amb engranatges. I a la Xina, utilitzaven una mena de rellotge mecànic basat en el principi de funcionament de la clepsidra.

1. Llegeix i explica com funcionen els rellotges de corda.

---

2. Per què als rellotges de quars no se'ls ha de donar corda perquè funcionin? Pensa-hi i explica-ho.

---

3. Saps què és una clepsidra? Esbrina de què es tracta, observa el dibuix i explica per a què s'utilitzava i com funcionava.

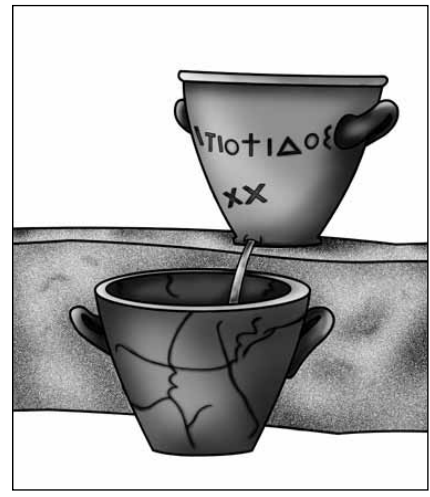

---

4. Aquesta il·lustració mostra l'interior d'un rellotge de corda. Observa els engranatges i dibuixa les fletxes del sentit en què gira cada roda.

5. Explica el funcionament d'un altre mecanisme mogut per engranatges.

Nom _____ Data _____

L'electricitat

Des que es van descriure els primers fenòmens elèctrics fins fa poc més de dos segles, els avenços en l'estudi de l'electricitat es van anar produint de manera lenta, però constant.

En el segle XVIII, Benjamin Franklin (1706-1790) va fer volar un estel amb la intenció de «capturar l'electricitat» dels núvols de tempesta.

Més tard, Alessandro Volta (1745-1827) va desenvolupar un instrument capaç de produir càrregues elèctriques i el va anomenar electròfor. I cap al 1800 va anunciar que havia trobat una font d'electricitat: era la primera pila elèctrica.

El 1820, Hans Christian Oersted (1777-1851) va demostrar que hi havia una relació molt estreta entre els fenòmens elèctrics i els magnètics de la matèria. Així va sorgir l'electromagnetisme, i es va inventar un giny fascinant, l'electroimant.

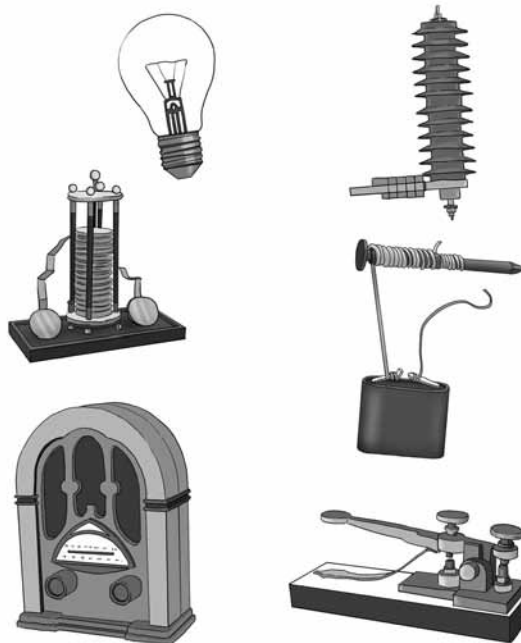
Al començament del segle XIX, Michael Faraday (1791-1867) va fer importants descobriments que van permetre desenvolupar el generador i el motor elèctrics.

El 1870, Thomas Alva Edison (1847-1931) va fabricar bombetes i altres elements per facilitar l'ús de la llum elèctrica a les cases.

Un altre descobriment important va ser el telègraf, perfeccionat per Samuel Morse (1791-1872) el 1837.

El 1880, Heinrich Hertz (1857-1894) va provar l'existència d'ones que podien ser detectades a distància i va construir un aparell per produir ones de ràdio.

I en la dècada de 1960 es van desenvolupar tècniques per obtenir circuits integrats: va començar així l'actual era electrònica.

1. Llegeix el text. Després, ordena els noms del més antic al més modern.

Michael Faraday	Samuel Morse	Hans Christian Oersted
Thomas Alva Edison	Heinrich Hertz	
Benjamin Franklin	Alessandro Volta	

2. Relaciona les dues columnes.

Thomas Alva Edison •

Samuel Morse •

Michael Faraday •

Heinrich Hertz •

Alessandro Volta •

Hans Christian Oersted •

• aparell per produir ones de ràdio

• pila elèctrica

• electroimant

• telègraf

• bombeta

• Els seus estudis van permetre desenvolupar el generador i el motor elèctrics.

3. En el text es diu que «Benjamin Franklin va fer volar un estel amb la intenció de capturar l'electricitat dels núvols de tempestes». A quin invent fa referència?

---

4. Esbrina quins invents va fer Benjamin Franklin i localitza'n cinc en aquesta sopa de lletres.

Perquè et sigui més fàcil, aquí tens unes quantes pistes.

- Objecte amb armadura que es col·loca a prop de l'ull per veure-hi millor (dues paraules).
- Aparell que es col·loca a la part superior dels edificis per protegir-los dels efectes de l'electricitat dels núvols.
- Aparell a l'interior del qual es rosteixen, s'escalfen o es gratinen aliments.
- Objecte que s'utilitza per fer augmentar la humitat de l'aire.
- Dispositiu que registra els quilòmetres que s'han recorregut.

A	Q	E	W	T	S	A	I	J	U	K	O	M	F	S	O	D
E	A	M	I	V	O	C	R	J	A	E	M	H	O	K	R	I
B	H	U	M	I	D	I	F	I	C	A	D	O	R	L	Y	T
H	A	D	E	O	Y	U	V	K	P	F	I	P	N	S	A	R
F	B	O	G	H	P	A	R	A	L	L	A	M	P	S	H	O
C	O	M	P	T	A	Q	U	I	L	Ò	M	E	T	R	E	S
G	I	L	E	N	T	S	B	I	F	O	C	A	L	S	I	R

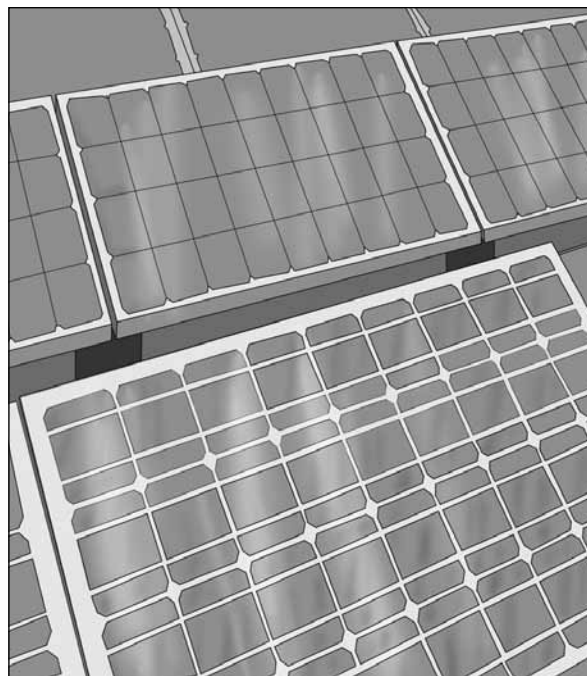
Nom _____ Data _____

Energies alternatives

Les energies alternatives són les que no danyen el medi ambient i, a més, són renovables. És a dir, les que provenen de fonts d'energia pràcticament inesgotables. Entre les energies alternatives hi ha, per exemple, l'energia solar, l'energia eòlica o l'energia marina.

L'energia alternativa més coneguda és la solar. Aquesta energia es pot aprofitar directament per dues vies: tèrmica i fotovoltaica.

- En els **processos tèrmics**, l'energia solar s'utilitza per escalfar un líquid, generalment aigua, que s'emmagatzema i després es distribueix. Aquest procés té lloc en uns aparells anomenats **col·lectors**. L'energia que s'obté així s'aplica fonamentalment per obtenir aigua calenta i calefacció d'ús domèstic. En alguns casos, a altes temperatures, també és possible obtenir energia elèctrica.
- En els **processos fotovoltaics**, l'energia solar es transforma directament en energia elèctrica per mitjà d'uns dispositius especials fabricats amb silici, les plaques fotovoltaïques. Aquesta energia es pot utilitzar directament per a consum domèstic o bé transferir-la a la xarxa elèctrica general.

Espanya, per l'elevat nombre d'hores de sol a l'any de què gaudeix, té un gran potencial d'aprofitament d'aquesta energia.

1. Llegeix el text i respon les preguntes.

- Què són les energies alternatives?

- Què són les energies renovables?

- Per què Espanya té un gran potencial en l'aprofitament de l'energia solar?

---

2. Pensa-hi i dóna la teva opinió.

- Dels dos processos que s'esmenten en el text per captar l'energia solar, quin creus que es pot utilitzar directament en els habitatges de manera senzilla? Per què?

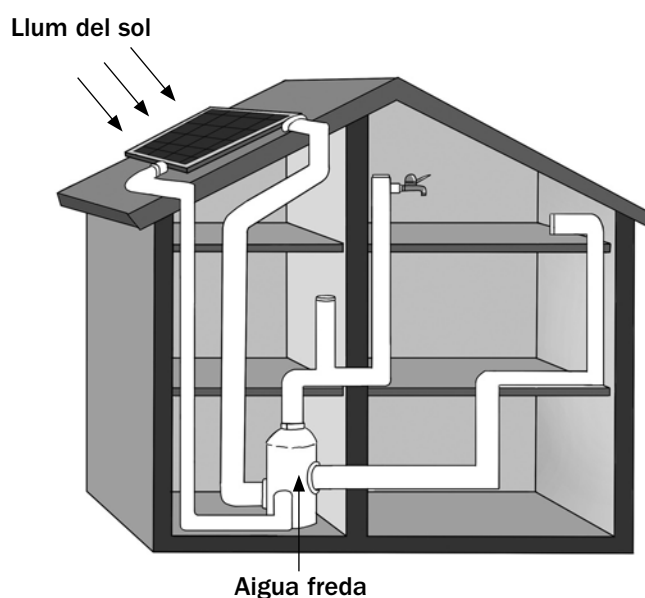

---

3. Observa aquest esquema d'un col·lector d'energia solar en una casa i pinta el recorregut que fa l'aigua.

- Ara, explica com funciona aquest sistema de recollida d'energia.

---

4. Quins factors creus que s'han de tenir en compte a l'hora d'instal·lar un col·lector solar o una placa fotovoltaica? Pensa-hi i explica-ho.

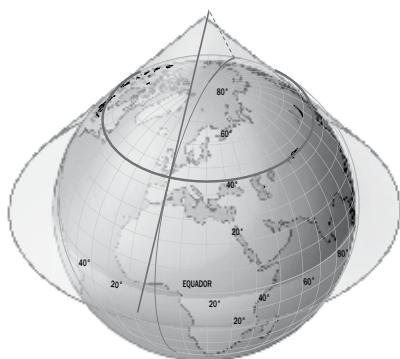
Nom _____ Data _____

Les projeccions cartogràfiques

Per representar la superfície plana del planeta s'utilitzen les projeccions cartogràfiques. Una projecció és una xarxa de paral·lels i meridians sobre la qual es dibuixen els mapes. Segons la zona de la Terra que es vulgui representar, es poden utilitzar diferents tipus de projeccions:

- **Cilíndrica.** La superfície de la Terra es projecta en un cilindre que després s'estén. En aquesta projecció, la zona equatorial es deforma una mica i les zones polars obtenen una dimensió més gran. La projecció cilíndrica és la més usada en els planisferis i va ser inventada per Mercator.
- **Cònica.** En aquesta projecció se suposa que la Terra està coberta per un con que, quan s'estén, fa que els meridians s'uneixin en un punt i els paral·lels siguin semicercles. Amb aquesta projecció es representen les zones properes als tròpics.
- **Polar o plana.** Es representen perfectament les zones polars. Els paral·lels són cercles concèntrics, i els meridians, línies rectes que s'uneixen al pol.
- **Homolosina.** Es representen les àrees continentals sense cap tipus de deformació i la superfície oceànica queda tallada.
- **Homogràfica.** Es mostra tota la superfície terrestre. Els meridians figuren com línies corbes que s'uneixen als pols, i els paral·lels, com línies rectes. Les zones centrals es representen amb certa exactitud, però cap als marges la superfície terrestre es va deformant.

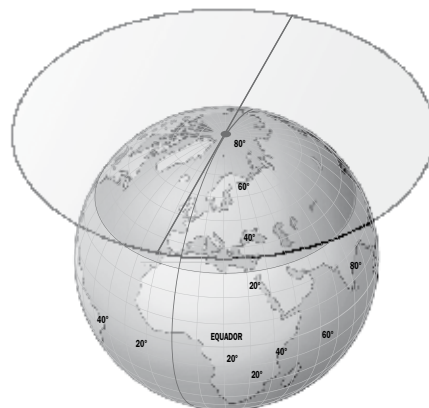
1. Llegeix el text i escriu a sota de cada projecció el nom corresponent.

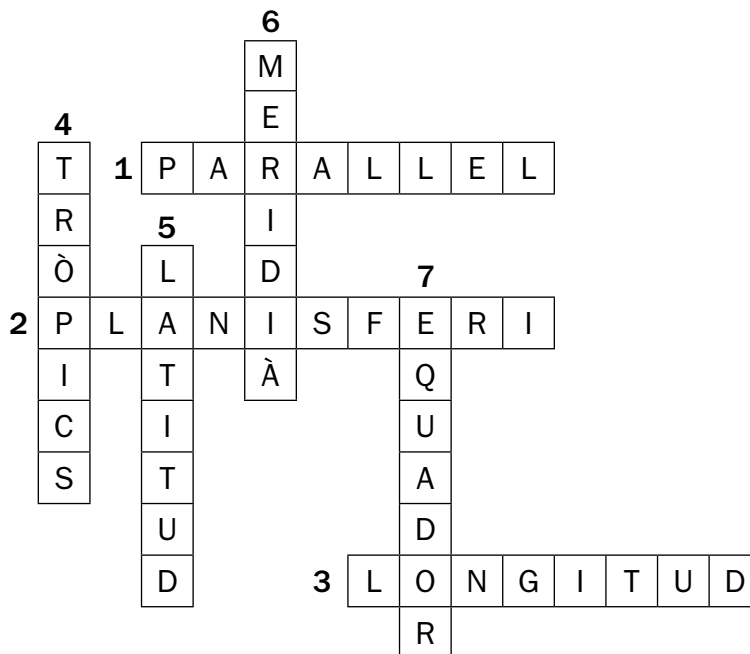

---

2. Quin tipus de projecció utilitzaries en cada cas? Escriu-ne el nom.

- Per representar l'Antàrtida. ▶ _____
- Per representar la zona dels tròpics. ▶ _____
- Per fer un planisferi. ▶ _____

3. Escriu les definicions de les paraules que surten en els mots encreuats.

1. _____
- _____
2. _____
- _____
3. _____
- _____
4. _____
- _____
5. _____
- _____
6. _____
- _____
7. _____
- _____

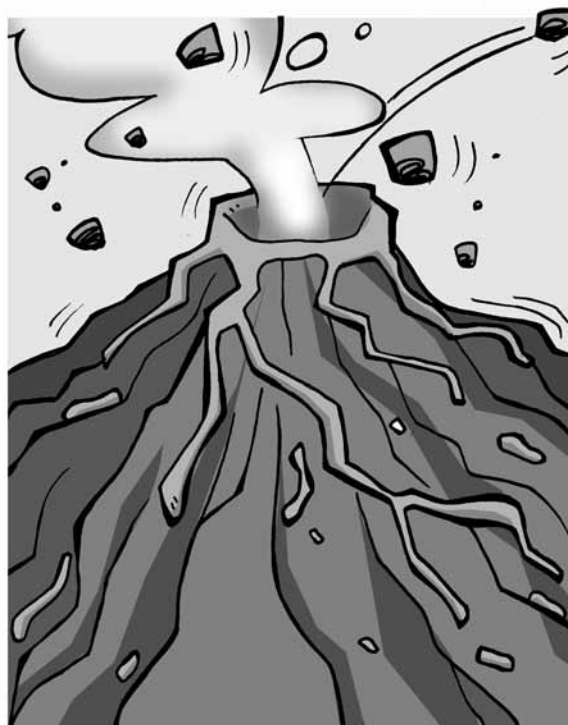
Nom _____ Data _____

El Teneguía, una muntanya molt jove

Has vist alguna vegada com neix una muntanya? Doncs l'any 1971 es va poder contemplar com es formava una muntanya a l'illa de La Palma, a les Canàries.

Eren les tres de la tarda del dia 26 d'octubre quan va començar l'erupció del volcà Cumbre Vieja, acompanyada de moviments de terra, fortes explosions i altíssims dolls de lava. Aquella mateixa nit ja s'havia format una esquadra de 200 metres de longitud i gran profunditat.

Però no pensis que l'erupció es va produir sense avisar. Des del dia 11 d'octubre els habitants de La Palma havien notat tremolors de terra. Semblava que aquella erupció no havia d'acabar mai; però el dia 18 de novembre van cessar les explosions i el volcà va deixar d'expulsar lava. Al cap de poques hores ja s'havia apagat. Tot va quedar en calma, però hi havia una muntanya nova: el Teneguía.

1. Llegeix el text i completa la fitxa amb les dades que proporciona.

- Què va passar?

- On va passar?

- Quan va passar?

---

2. Llegeix els textos i completa l'esquema.

El Vesuvi, el volcà que va enterrar tres ciutats

Està situat a Nàpols (Itàlia). La seva aparença no és gaire impressionant, només mesura 1.279 metres d'alçada. No obstant això, l'any 79 va ser capaç d'enterrar les ciutats d'Herculà, Pompeia i Stabias. El Vesuvi està en calma des del 1944, però no es creu que estigui apagat.

El Mauna Kea, el volcà més alt del món

Mesura 4.205 metres sobre el nivell del mar. Es troba a l'illa de Hawaii (Estats Units). Té l'aspecte d'una xemeneia gegantina que s'eleva des del fons de l'oceà Pacífic.

L'Etna, el volcà actiu més gran d'Europa

L'Etna està situat a l'illa de Sicília (Itàlia) i té una alçada de 3.322 metres. La primera erupció d'aquest volcà de la qual es té notícia és la de l'any 423 aC.

El Krakatau, el volcà que va fer esclatar una illa

La seva erupció el 1883 va ser una tremenda catàstrofe: les explosions es van sentir a més de 3.500 quilòmetres de distància. L'illa d'Indonèsia on està situat va saltar pels aires i va quedar reduïda a un terç de l'extensió anterior. Un espès núvol de cendra i pols va cobrir la regió durant tres dies. Fa 813 metres d'alçada.

	Volcans europeus	Volcans no europeus
Nom		
País		
Altura		
Característiques		

Nom _____ Data _____

La població envelleix

Espanya està envellint. El nombre de persones de més de 65 anys d'edat ha augmentat les últimes dècades.

Al principi del segle xx, cinc de cada cent persones que habitaven al país tenien més de 65 anys.

Avui dia, aquest grup d'edat representa gairebé el 17 % de la població espanyola.

Aquest percentatge augmentarà els pròxims anys.

S'estima que l'any 2020 el 20 % de la població espanyola tindrà més de 65 anys.

Les causes d'aquest envelliment són:

- Una baixa natalitat, ja que en menys de cinquanta anys s'ha passat d'una mitjana de 5 fills per dona a 2,6 fills per dona.
- Un fort augment de l'esperança de vida en néixer, és a dir, la quantitat d'anys que es preveu que viurà una persona quan neix. Si el 1900 un espanyol vivia una mitjana de 35 anys, en l'actualitat se superen els 78 anys, com a conseqüència de les millors condicions sanitàries.

1. Llegeix el text i respon les preguntes.

- Quines són les causes de l'envelliment de la població espanyola les últimes dècades?

- Quina és l'esperança de vida en néixer?

---

2. En què creus que ens pot afectar que la població espanyola sigui cada vegada més gran? Posa'n exemples.

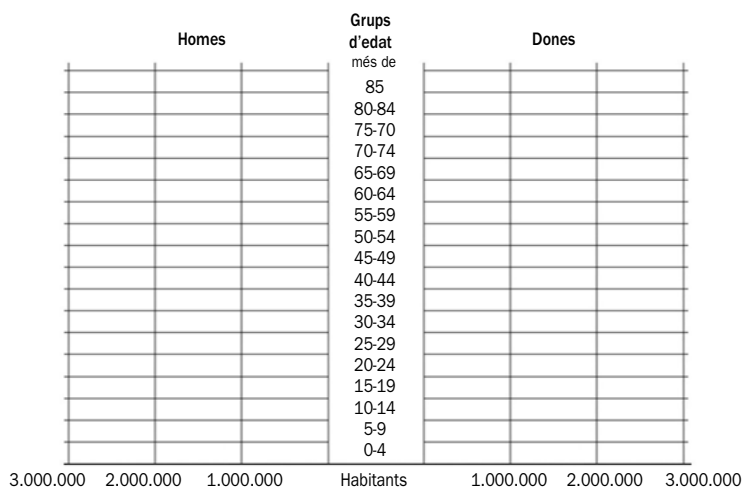
3. Relaciona les dues columnes.

Ciència que estudia la població. ●	● Mortalitat
Naixements que tenen lloc en una població. ●	● Migració
Defuncions que tenen lloc en una població. ●	● Demografia
Relació entre el nombre d'habitants i la superfície del territori on viuen, expressada en km ² . ●	● Densitat de població
Desplaçament que comporta un canvi de residència. ●	● Natalitat

4. Amb les dades següents, construeix la piràmide de població espanyola corresponent a l'any 2008.

GRUPS D'EDAT	SEXE		GRUPS D'EDAT	SEXE	
	Dones	Homes		Dones	Homes
0-4	1.100.000	1.200.000	45-49	1.700.000	1.700.000
5-9	1.000.000	1.100.000	50-54	1.400.000	1.400.000
10-14	1.000.000	1.100.000	55-59	1.300.000	1.300.000
15-19	1.100.000	1.200.000	60-64	1.200.000	1.100.000
20-24	1.400.000	1.500.000	65-69	1.000.000	900.000
25-29	1.800.000	1.900.000	70-74	1.000.000	900.000
30-34	2.000.000	2.100.000	75-79	1.000.000	700.000
35-39	1.900.000	2.000.000	80-84	700.000	500.000
40-44	1.800.000	1.900.000	85 i més	600.000	300.000

Per construir una piràmide de població s'han de traslladar les dades del quadre a cadascun dels eixos i dibuixar una barra horitzontal en cada grup d'edat per a cada sexe.

Nom _____ Data _____

L'organització de l'Estat espanyol

El desembre del 1978, mitjançant un referèndum, el poble espanyol va aprovar la Constitució, que és la llei fonamental d'organització d'un estat. Aquesta Constitució garanteix la llibertat i la igualtat de tots els ciutadans i el pluralisme polític. També recull les institucions que governen Espanya i l'organització del seu territori.

El territori espanyol està organitzat fonamentalment en municipis, províncies i comunitats autònomes.

Cada ciutadà espanyol resideix en un municipi integrat en una província, i aquesta, al seu torn, pertany a una comunitat autònoma.

A més, hi ha altres entitats territorials menors. Unes són més petites que el municipi, com les parròquies, i unes altres n'agrupen diversos, com les comarques.

A Espanya hi ha disset comunitats autònomes i dues ciutats que també gaudeixen d'un estatut d'autonomia: Ceuta i Melilla.

1. Llegeix el text, pensa-hi i respon les preguntes.

- Què és un referèndum?

- Què és el pluralisme polític?

- Com està organitzat el territori espanyol?

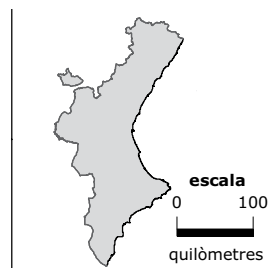
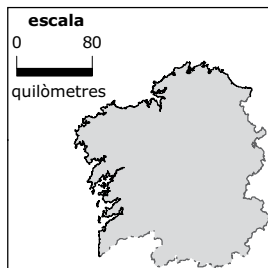
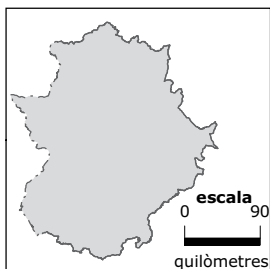

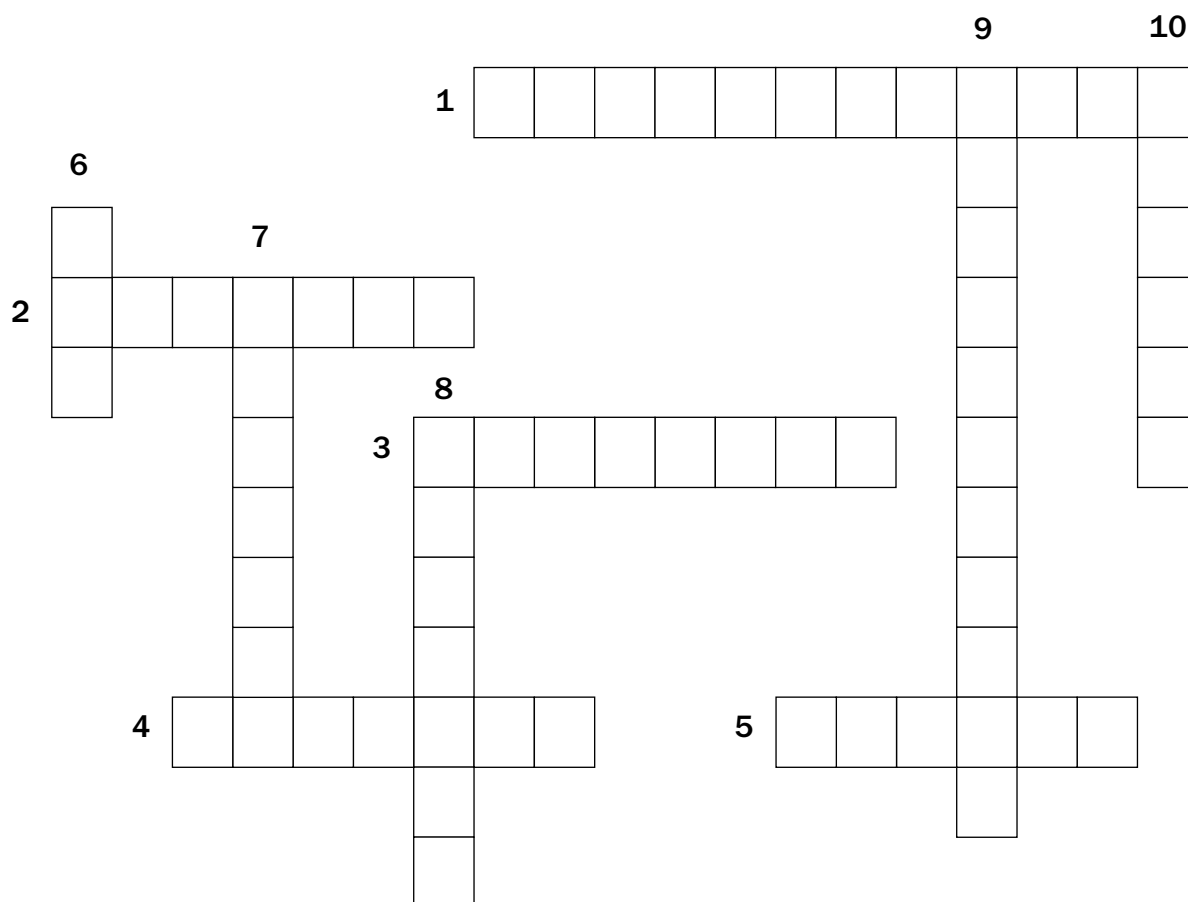
---

2. Escriu el nom de la comunitat autònoma a què correspon cada silueta.

3. Completa els mots encreuats.

1. Assumptes sobre els quals té autoritat el govern autònom. 2. Llei pròpia de les comunitats i les ciutats autònomes. 3. L'illa més gran de les Balears. 4. Govern de cadascuna de les illes Canàries. 5. Capital d'Extremadura.	6. Cap de l'Estat a Espanya. 7. Estat amb què Espanya limita al nord. 8. Ciutat autònoma. 9. Text en què es recullen els drets i els deures dels ciutadans espanyols. 10. Màxim tribunal de justícia d'Espanya.

Nom _____ Data _____

La civilització maia

La civilització maia va aparèixer fa aproximadament dos mil anys a la península del Yucatán i en altres terres baixes dels actuals Mèxic, Guatemala i Hondures.

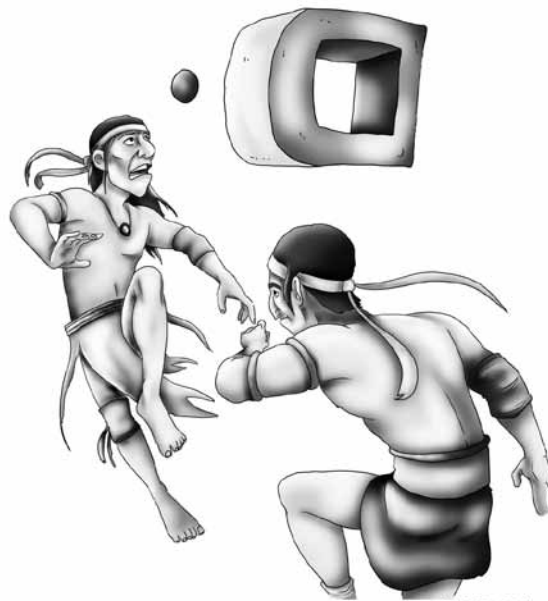
Els maies vivien en ciutats estat, governades per un cap suprem que residia a Mayapán. La societat estava organitzada en quatre grups: nobles, sacerdots, pagesos i esclaus.

La majoria de la població treballava al camp. Conreaven blat de moro, cacau, fesols, tomàquet, carabassa, espècies i altres productes.

Els maies posseïen uns coneixements sorprenents d'astronomia i matemàtiques; per exemple, coneixien el zero i utilitzaven dos calendaris, el lunar i el solar. Van ser grans arquitectes i escultors. Destaquen els temples piramidals, els altars i les esteles esculpides que van fer.

Els maies creien en diferents déus, però el més important era el déu de la pluja, ja que d'ell depenia la fertilitat de les collites.

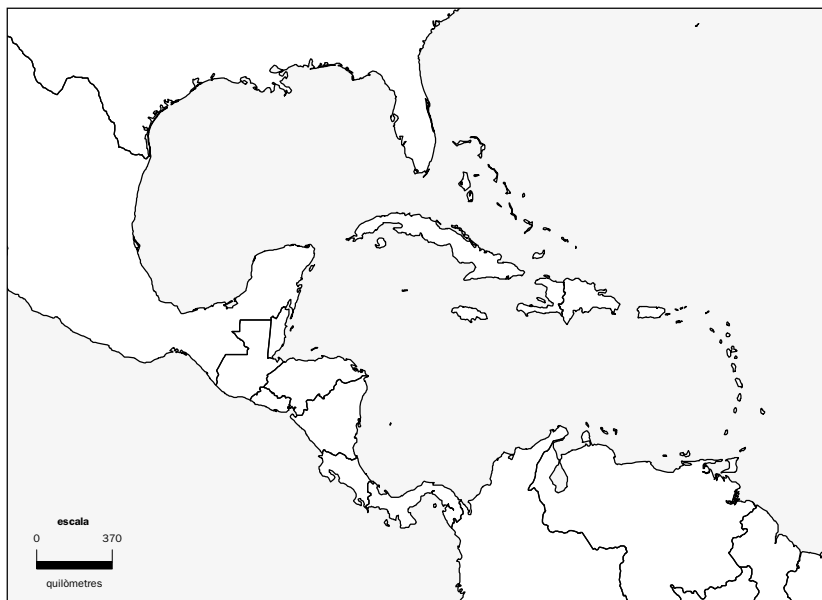
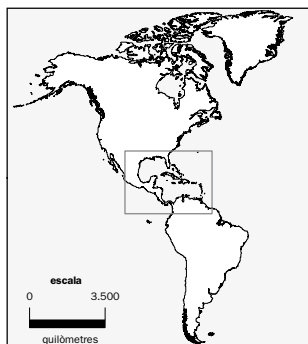
El joc favorit dels maies era el joc de pilota, en què s'enfrontaven dos equips. Guanyava qui aconseguia passar més vegades una pilota per un cercle de pedra sense tocar-la amb la mà.

1. Llegeix el text i completa la fitxa.

	Maies
En quins territoris vivien?	_____
Quins edificis van construir?	_____
Qui els governava?	_____
Quin era el seu déu principal?	_____
En quins grups socials s'organitzaven?	_____
En què treballaven principalment?	_____
Com es divertien?	_____

2. Els maies van habitar Mèxic, Guatemala i algunes zones de Belize, El Salvador i Hondures. Esbrina on son aquests països, localitza'ls al mapa i pinta'ls.

3. Llegeix el text. Després, respon les preguntes.

El temple de les Inscripcions

Fa més de dos mil anys els maies van construir una piràmide de pedra a Palenque, al sud-est de Mèxic. La piràmide mesura 23 metres d'alçada i està formada per nou esglaons que conduïen al temple que se situava a la part superior.

L'exterior està decorat amb inscripcions sobre la història dels reis de Palenque. A l'interior hi ha una cambra en la qual va ser enterrat el rei Pacal, cobert per una llosa de pedra de cinc tones de pes.

- Quina forma té el temple de les Inscripcions?

- Quina funció tenia?

- Per a què s'utilitzaven els esglaons?

- Què hi havia a l'interior de l'edifici?

Nom _____ Data _____

El 23 F

El 23 F és com es coneix l'intent de cop d'estat que va patir el govern de l'Estat espanyol el 23 de febrer de 1981.

Després que Adolfo Suárez dimitís com a president del govern espanyol, els diputats es van reunir en el Parlament en una sessió plenària per elegir el seu successor. El candidat proposat era Leopoldo Calvo Sotelo.

Quan els diputats es disposaven a realitzar la votació, un petit grup de militars va interrompre la sessió, ocupant la sala i segrestant els diputats.

Durant una estona, una de les càmeres de televisió, que transmetia l'acte, va continuar funcionant, gravant per a la posteritat l'intent dels colpistes.

El rei Joan Carles I es va fer càrrec de la situació i va tranquil·litzar el país amb un missatge televisat en què es manifestava a favor de la democràcia votada pel poble i rebutjava l'acte dels colpistes.

Els colpistes es van quedar sols i a l'endemà, després de deixar lliures els diputats segrestats, es van rendir.

La democràcia espanyola superava amb èxit la prova més dura des de la seva instauració i Leopoldo Calvo Sotelo era investit president.

1. Defineix amb les teves paraules les següents expressions.

- cop d'estat:

- sessió plenària:

---

2. Respon les preguntes.

- Què significa 23 F?

- Per què els diputats es van reunir en el Parlament?

- Per què els diputats no van poder continuar amb l'acte?

- Per què s'han enregistrat imatges de l'intent de cop d'estat?

- Què va manifestar el rei Joan Carles I en el seu missatge al país?

---

3. Expressa la teva opinió sobre aquest fet històric.

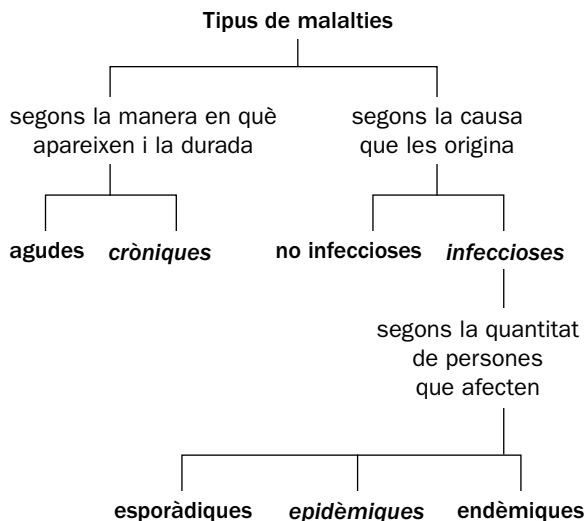

Solucions

Reforç 1: La salut i la malaltia

- La grip és una malaltia infecciosa i *aguda*.
Una epidèmia és una malaltia que afecta un *gran nombre* de persones.

2.

Reforç 2: Riscos per a la salut

- Entre els factors que representen un risc greu per a la salut hi ha l'alcohol, el tabac, les drogues i els accidents de trànsit.
  - L'alcohol és una substància estesa en la nostra societat que altera el funcionament del cervell i provoca la pèrdua de reflexos.
  - El tabac causa danys en els aparells respiratori i circulatori i diferents tipus de càncer, sobretot, de pulmó.
  - Les drogues modifiquen el funcionament del cervell, produeixen dependència i són la principal causa de delinqüència.
- Per evitar els *accidents* de trànsit, és important que els conductors respectin els límits de *velocitat* i la *distància* de seguretat amb altres *vehicles*.
Tant els conductors com la resta de passatgers han de portar sempre el *cinturó* de seguretat. Els nens i les nenes han d'utilitzar *cadiretes* o seients *elevadors*.
Per evitar els *atropellaments*, els vianants han de travessar sempre pels passos de *vianants*, després d'assegurar-se que els *vehicles* s'han aturat.

Reforç 3: Les malalties infeccioses

Tipus de malaltia	Agent infeccios que la causa	Exemples de malalties
infeccions bacterianes	<i>bacteris</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>pneumònia</i> • <i>tètanus</i> • <i>escarlatina</i>
<i>micosis</i>	fongs	<ul style="list-style-type: none"> • <i>candidiasi</i> • <i>peu d'atleta</i>
parasitosis	protozous, cucs, puces	<ul style="list-style-type: none"> • <i>malària</i>
infeccions víriques	<i>virus</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>grip</i> • <i>varicel·la</i> • <i>xarampió</i> • <i>sida</i>

- salmonel·losi ► aliments contaminats.
  - tuberculosi ► aire.
  - tètanus ► ferides de la pell.
  - còlera ► aigua contaminada.
  - malària ► picades d'insectes.
- Rentar-se les mans abans de menjar.
Rentar-se les mans abans de manipular aliments.
Rentar la fruita i la verdura per menjar-la crua.
Cuinar bé els aliments per evitar que quedin crus.

Reforç 4: El tractament de les malalties

- vacuna ► Medicament que s'injecta en una persona perquè no agafi una malaltia.
  - antibiòtic ► Medicament que s'usa en les infeccions causades per bacteris.
  - cirurgia ► Part de la medicina que tracta les malalties per mitjà d'operacions.
  - trasplantament ► Operació per reemplaçar un òrgan danyat per un altre de sa, que s'ha tret d'un donant.
- Un malalt amb el cor danyat: trasplantament de cor.
  - Una persona que s'ha trencat un os de la cama: cirurgia.
  - Una persona sana que vol protegir-se de la grip: vacuna.
  - Un malalt que té una infecció provocada per un bacteri: antibiòtic.

Reforç 5: Els caràcters sexuals

- C, C, F, C.

2. Resposta gràfica (R. G.). Vegeu pàg. 29 del llibre de l'alumne.

Reforç 6: La fecundació

1. R. G. Vegeu pàg. 31 del llibre de l'alumne.
2. R. G. Vegeu pàg. 31 del llibre de l'alumne.

Reforç 7: L'embaràs i el part

1. fetus;
2. placenta;
3. cordó umbilical;
4. úter;
5. líquid amniòtic.
2. • Quan es trenca aigües el líquid amniòtic surt per la vagina.
• En la fase de dilatació es dilata el coll de l'úter.
• En la fase d'expulsió surt el fetus a través de la vagina.
• En la fase de deslliurament s'expulsa la placenta.
• Durant el període de lactància el nadó s'alimenta només de la llet materna.

Reforç 8: La cèl·lula

1. R. G. Vegeu pàg. 40 del llibre de l'alumne.
2. Part que controla el funcionament de la cèl·lula: nucli.
Aquí hi ha els òrgànuls, cadascun amb una funció pròpia: citoplasma.
Serveix per separar la cèl·lula de l'exterior: membrana.
3. Esquerra: cèl·lula vegetal; dreta: cèl·lula animal. Les cèl·lules animals i les vegetals es diferencien *en el fet que les cèl·lules vegetals presenten formes regulars, tenen cloroplasts i estan envoltades per una paret dura.*

Reforç 9: Els éssers pluricel·lulars: animals i plantes

1. 1. cèl·lula;
2. teixit;
3. òrgan;
4. aparell;
5. organisme.
2. Resposta model (R. M.).
Teixits: muscular i epitelial.
Òrgans: cor i ronyó.
Aparells: circulatori i digestiu.

3. Un organisme és *un ésser viu, complet, format per aparells i sistemes.*

4. • Els *animals* són éssers vius pluricel·lulars que s'alimenten d'altres éssers vius.
• Les *plantes* són éssers vius pluricel·lulars que es fabriquen l'aliment.

Reforç 10: Els altres éssers vius

1. 1. animals;
2. plantes;
3. fongs;
4. bacteris;
5. algues i protozous.
2. • Els bacteris són els éssers vius més petits que hi ha perquè estan formats per una sola cèl·lula més petita que les cèl·lules animals i vegetals.
• Els fongs obtenen l'aliment de l'exterior.
3. Els *bacteris* són un regne d'éssers vius. Són éssers *unicel·lulars* i tenen una *cèl·lula* més senzilla que la dels vegetals i els animals. Les algues i els *protozous* pertanyen al cinquè regne dels éssers vius; els protozous poden ser *unicel·lulars* o *pluricel·lulars*.
4. C, F, F.

Reforç 11: Les màquines i els usos que en fem

1. Cal encerclar el tornavís. Un tornavís d'aquest tipus no és una màquina mecànica, ja que per funcionar utilitza l'energia de les persones.
2. Per comunicar-nos.
Per manejar la informació.
Per comunicar-nos i manejar informació.
3. Mecàniques – Desplaçar o aixecar objectes pesants o produir moviment.
Tèrmiques – Escalfar o refredar.
Comunicar-nos o manejar informació – Comunicar-nos o per manipular textos, sons, fotografies, vídeos, mapes o jocs.

Reforç 12: Les parts d'una màquina

1. Carcassa.
Operadors mecànics o peces mòbils.
Circuits elèctrics o electrònics.
Sensor.
Indicador o pantalla.
Estructura.
Motor.
2. R. G.

Reforç 13: Els operadors mecànics

1. Cremallera.

Roda.

Palanca.

Corretja.

Molla.

Eix.

Manovella.

2. Mateix.

Contrari.

Contrari.

Reforç 14: Els avenços tècnics i la societat

1. Aquestes màquines s'utilitzen per llaurar el camp i sembrar-lo.

Es diferencien en el fet que la primera, és a dir, l'arada, és una màquina manual, amb la qual cal fer més esforç i s'utilitza més temps; i la segona és una màquina mecànica que permet fer la mateixa tasca amb menys esforç i amb menys temps.

S'utilitzen per comunicar-se entre les persones a través de textos escrits.

Es diferencien en el fet que la comunicació a través del correu normal triga molt més que fent servir el correu electrònic.

S'utilitzen per transportar persones.

Es diferencien en el fet que el cotxe, a més de ser més còmode, és més ràpid.

Reforç 15: Les càrregues elèctriques

1. S'han de marcar totes les opcions.

2. En fregar un drap amb un bolígraf, el drap *perd* càrregues *negatives* i queda carregat *positivament*. Les càrregues *negatives* passen el bolígraf, que queda carregat *negativament*. Si acostem el bolígraf carregat *negativament* a uns trossos de paper amb el *diferent* tipus de càrrega, la força que exerceix l'un als altres és d'*atracció*. R. G.

Reforç 16: Els imants i el magnetisme

1. Imant.

Pol.

Magnetisme.

Electroimant.

2. Els imants s'atreuen perquè estan *enfrentats pels pols diferents*. Els imants es *repel·leixen* perquè estan *enfrentats pels pols iguals*.

3. Banda magnètica.

Electroimant.

Reforç 17: El corrent elèctric

1. Corrent elèctric.

Energia elèctrica.

Energia.

Llum.

Calor.

Moviment.

Intensitat.

2. Ferro, coure, plata, acer.

■ Un material conductor és el que condueix bé el corrent elèctric. Un material aïllant és el que no condueix el corrent elèctric.

3. R. Ll.

Reforç 18: Els circuits elèctrics

1. Un circuit elèctric està format per diversos elements connectats entre si pels quals circula el corrent elèctric.

Els components principals són els generadors, els cables, les bombetes, els motors i els interruptors. La pila, un cop ha esgotat la càrrega, no es pot tornar a utilitzar; en canvi, la bateria recarregable, quan han esgotat la càrrega es pot recarregar i tornar a utilitzar.

2. R. G. Vegeu pàg. 80 del llibre de l'alumne.

3. Cal marcar el dibuix de l'esquerra.

Un circuit tancat és aquell en què tots els components estan connectats i l'interruptor, tancat, de manera que el corrent pot sortir del generador per un dels borns i tornar-hi per l'altre.

Reforç 19: L'energia i les seves propietats

1. Tipus d'energia: mecànica, sonora, lluminosa, calorífica o tèrmica, elèctrica, química, nuclear.

Propietats: es transfereix, es pot emmagatzemar, es transporta, es transforma.

2. Energia elèctrica.

Energia química.

- Energia sonora.
- Energia nuclear.
- Energia mecànica.
- Energia lluminosa.
- Energia calorífica o tèrmica.

Reforç 20: La calor i la llum

1. La calor és un tipus d'energia que es transmet a través dels materials i fa que augmenti la temperatura dels cossos.
2. Perquè quan el mercuri s'escalfa, augmenta de volum i puja pel tub.
  - La dilatació és l'augment de mida que experimenta un cos quan puja la temperatura.
3. La propagació de la llum es produeix en totes direccions, però sempre en línia recta.

Reflexió: quan la llum xoca amb un objecte opac, hi rebota i canvia de direcció.

Refracció: quan la llum passa d'una substància transparent a una altra canvia la direcció de la propagació.

Reforç 21: La producció d'electricitat

1. Electricitat.
  - Generador.
  - Turbines.
  - Font d'energia.
2. Hidroelèctrica.
  - Tèrmica.
  - Eòlica.
  - Fotovoltaica.
3. Producció de l'energia elèctrica – central elèctrica.
  - Transport del corrent elèctric – línies elèctriques.
  - Consum del corrent elèctric – televisor.

Reforç 22: L'energia en la nostra societat

1. Fonts d'energia renovables: llenya, sol, vent.
  - Fonts d'energia no renovables: petroli, carbó, urani.
    - Els combustibles fòssils són el petroli i el carbó.
2. Exhauriment dels combustibles fòssils – Consumir fins al límit els recursos no

renovables com el carbó o el petroli – Emprar energies renovables i estalviar energia.

Escalfament global – En l'augment de la temperatura del planeta com a conseqüència de l'emissió de gasos com el diòxid de carboni – Estalviar energia i emetre a l'atmosfera menys diòxid de carboni.

Pluja àcida – Emissió a l'atmosfera de substàncies que es dissolen en l'aigua i que perjudiquen les plantes, deterioren els llacs i danyen els monuments – Instal·lar filtres a les sortides de fums, gastar menys energia o emprar combustibles més nets, com el gas natural.

Reforç 23: La Terra i els mapes

1. $2 \times 170 = 340$ km.
 $1 \times 170 = 170$ km.
 $1,3 \times 170 = 221$ km.
 $3,4 \times 170 = 578$ km.

2.

	Latitud	Longitud	Hemisferi
A	Nord	Oest	Nord
B	Sud	Oest	Sud
C	Nord	Est	Nord

Reforç 24: El planisferi físic

1. R. G. Vegeu pàg. 104-105 del llibre de l'alumne.

Reforç 25: El relleu i les aigües d'Europa

1. R. M. Planes: Gran Plana Central, Plana de l'Europa oriental
  - Sistemes muntanyosos: Alps, Barcans.
  - Penínsules: Itàlica, Kola.
  - Golfs: Lleó, Biscaia.
  - Ries i fiords: ries a la península Ibèrica, i fiords a l'Escandinava.
  - Caps: Matapan, cap del Nord.
  - Illes: Irlanda, Creta.
2. Po: VM, Elba: VAT, Ebre: VM, Sena: VAT, Roine: VM, Loira: VAT, Petxora: VA, Rin: VAT, Dnièster: VN, Dvina Septentrional: VA, Danubi: VN, Volga: VC, Vístula: VAT, Oder: VAT, Tajo: VAT, Dvina Occidental: VAT.

Reforç 26: El planisferi polític

1. En el planisferi físic es representa l'extensió dels oceans i els continents. A més, s'informa de la varietat geogràfica de la Terra: la mida i la forma dels continents, les zones elevades i les baixes, i per on corren els rius del planeta. I en un planisferi polític es representa l'extensió, la situació i els límits dels països de la Terra.
2. R. Ll.

Reforç 27: El relleu peninsular.

La Meseta Central

1. MUNTANYES DE L'INTERIOR DE LA MESETA CENTRAL

Sistema Central

Submeseta Nord

Submeseta Sud

Montes de Toledo

- R. G. Vegeu pàg. 116 del llibre de l'alumne.

Reforç 28: Les muntanyes exteriors de la Meseta, les depressions, les illes i les costes

1. EL RELLEU D'ESPANYA

- Muntanyes que envolten la Meseta Central: Muntanyes de Lleó, Serralada Cantàbrica, Serralada Ibèrica, Sierra Morena.
  - Muntanyes de l'exterior de la Meseta Central: Massís Galaic, Muntanyes Basques, Pirineus, Sistema Mediterrani Català, Sistemes Bètics.
  - Depressions de l'exterior de la Meseta Central: Depressió de l'Ebre, Depressió del Guadalquivir.
- R. G. Vegeu pàg. 116 i pàg. 119 del llibre de l'alumne.

Reforç 29: Rius, llacs i embassaments d'Espanya

1. R. Ll.
  - R. G. Vegeu pàg. 120 del llibre de l'alumne.

Reforç 30: El clima mediterrani i la seva vegetació

1. R. G.
    - Clima mediterrani típic: Catalunya, Comunitat Valenciana, Illes Balears, Regió de Múrcia, Andalusia, Extremadura i part de Castella-la Manxa.
- Clima mediterrani d'interior: Castella-Lleó, la Rioja, part de Navarra, part del País

Basc, Aragó, part de Catalunya, part de la Comunitat Valenciana, part de la Regió de Múrcia, part d'Andalusia, Castella-la Manxa i la Comunitat de Madrid.

2. Clima mediterrani típic: les temperatures són suaus per la influència del mar. Les precipitacions són escasses, sobretot a l'estiu, que és l'estació seca. Clima mediterrani d'interior: les temperatures són extremes, molt baixes a l'hivern i altes a l'estiu. Les precipitacions es donen sobretot a la primavera i a la tardor.
  - R. M. Alzines, alzines sureres, garric, espígol i farigola.

Reforç 31: El clima oceànic, el de muntanya i el subtropical. La seva vegetació

1. Oceànic.
Subtropical.
De muntanya.
2. Oceànic.
De muntanya.
Subtropical.
3. R. M. Oceànic: roures i castanyers; subtropical: pi canari i ginesta; de muntanya: pins i avets.

Reforç 32: Característiques i distribució de la població espanyola

1. Natalitat: nombre de persones que neixen en un lloc i en un temps determinats.
Emigrant: persona que es trasllada del seu lloc d'origen a un altre per viure-hi.
Creixement natural: diferència entre el nombre dels habitants que neixen o natalitat i el nombre dels que moren o mortalitat.
2. Densitat de població d'Espanya:
 $46.000.000 : 504.783 = 91,1 \text{ hab./km}^2$.
Densitat de població de l'Equador:
 $3.000.000 : 275.830 = 10,8 \text{ hab./km}^2$.
Densitat de població de Romania:
 $21.800.000 : 237.500 = 91,7 \text{ hab./km}^2$.

Reforç 33: El sector primari i el sector secundari a Espanya

1. F ► Els aturats són població activa perquè estan en edat de treballar però a la recerca de treball.
F ► La població inactiva no treballa en cap sector econòmic.

- C.
- Els de secà.
El porcí.
Costanera.
  - El sector secundari comprèn les activitats industrials, per exemple, les indústries de base, les indústries de béns d'equipament i les indústries de béns de consum, i la construcció.

Reforç 34: Els serveis a Espanya

1. Interior.
2. Comerç.
3. Transport.
4. Turisme.
5. Cultural
6. Terciari.
7. Exportar.
- Hi ha tres tipus de transport: el terrestre, per exemple, el ferrocarril; el marítim, per mitjà de vaixells, i l'aeri, per mitjà d'avions.

Reforç 35: Les institucions de Catalunya

- Les institucions de Catalunya són:
  - El Parlament, format pels diputats i les diputades.
  - La presidència, representada pel president.
  - El Govern, format pels consellers

2.	Funcions del Govern de la Generalitat	Funcions del Parlament de Catalunya
	Aplicar les lleis que s'aproven.	Elaborar les lleis de Catalunya.
	Decidir com funcionen les àrees sobre les quals Catalunya té competències.	Aprovar els pressupostos anuals.
		Elegir el president i controlar el funcionament del Govern.

Reforç 36: L'organització territorial d'Espanya

- Límits naturals
  - al nord ► mar Cantàbric
  - al sud ► mar Mediterrani i oceà Atlàntic
  - a l'est ► mar Mediterrani

- a l'oest ► oceà Atlàntic
- Límits polítics
- al nord ► França i Andorra
  - al sud ► el Marroc
  - a l'oest ► Portugal

- R. G. Vegeu pàg. 155 del llibre de l'alumne.

Reforç 37: Les institucions d'Espanya

- La Constitució.
Monarquia parlamentària.
El rei.
Les Corts Generals.
El rei.
- Cap d'Estat: rei; Corts Generals: diputats i senadors; Govern: president.

Reforç 38: Els estats de la Unió Europea

- Alemanya.
Àustria.
Bèlgica.
Bulgària.
Dinamarca.
Eslovàquia.
Eslovènia.
Espanya.
Estònia.
Finlàndia.
França.
Grècia.
Hongria.
Irlanda.
Itàlia.
Letònia.
Lituània.
Luxemburg.
Malta.
Països Baixos.
Polònia.
Portugal.
Regne Unit.
República Txeca.
Romania.
Suècia.

Xipre.

Reforç 39: Les institucions de la Unió Europea

1. Parlament Europeu

Membres: eurodiputats.

Funcions: aprova les lleis i els pressupostos, i controla les institucions de la Unió Europea.

Consell de la Unió Europea

Membres: ministres dels governs de tots els països de la Unió Europea.

Seu: Brussel·les.

Comissió Europea

Funcions: és el govern de la Unió Europea, proposa lleis al Parlament Europeu i al Consell de la Unió Europea, gestiona l'aplicació de les normes establertes i l'ús dels fons econòmics de la Unió Europea, garanteix que es respectin les lleis i els tractats europeus.

Tribunal de Justícia

Membres: un jutge de cada estat membre i vuit advocats generals designats pels governs dels països de la Unió Europea.

Seu: Luxemburg.

Tribunal de Comptes

Funcions: controla que els diners de la Unió Europea s'utilitzin de manera correcta i per a la finalitat prevista.

Reforç 40: Els Reis Catòlics. El descobriment d'Amèrica

1. Cristòfor Colom.

Els Reis Catòlics.

1492.

Al Japó.

Amerigo Vespucci.

2. Hernán Cortés va conquerir Mèxic i Francisco Pizarro, el Perú.

3. R. G. Vegeu pàg. 169 del llibre de l'alumne.

Reforç 41: L'imperi dels Àustria

1. El mapa no és correcte perquè només està marcat el territori d'Espanya i l'Imperi hispànic abastava territoris a Europa, l'Àfrica, l'Àsia i Amèrica.

2. R. G. 1516 ► Accés al tron de Carles I. 1520 ► Revolta de les Comunitats.

1556 ► Accés al tron de Felip II.

1566 ► Revolta de les províncies del nord dels Països Baixos.

1571 ► Batalla de Lepant.

1580 ► Incorporació del regne de Portugal.

1588 ► Derrota de l'Armada Invencible.

Reforç 42: La crisi de l'imperi

1. Felip V.
2. Manufactures reials.
3. Furs.
4. Successió.
5. Favorits.
6. Absoluta.
7. Utrecht.
8. Aranjuez.
9. Països Baixos.
10. Carles II.

Reforç 43: La societat i la cultura de l'edat moderna

1. Privilegiats.

No privilegiats.

- Els privilegiats no pagaven impostos, ocupaven els principals càrrecs del govern i eren propietaris de la majoria de les terres. Els no privilegiats, per la seva banda, pagaven impostos i no podien accedir als càrrecs del govern.

2. Segle XVI: Santa Teresa de Jesús, Garcilaso de la Vega.

Segle XVII: Miguel de Cervantes, Francisco de Quevedo i Lope de Vega.

Segle XVIII: Gaspar Melchor de Jovellanos.

3. Neoclàssic.

Barroc.

Herreria.

Reforç 44: El segle XIX

1. El 1808, França i Espanya van signar un tractat que permetia a les tropes espanyoles travessar Espanya per ocupar Portugal.

Napoleó, l'emperador de França, va substituir el rei Ferran VII pel seu germà *Josep Bonaparte*.

La població de Madrid no va acceptar el rei francès i, el 2 de maig de 1808, es va revoltar contra els francesos. Així va començar la guerra *del Francès*.

2. 1. Liberal.
5. Progressista.
2. Patriota.
3. Afrancesat.
4. Moderat.
3. Constitució de Cadis – 1812.
Independència de l'Argentina – 1816.
Guerra del Francès – 1808.

Reforç 45: La vida en el segle XIX

1. Classes altes

Estaven formades per: aristòcrates i burgesos.

Classes mitjanes

Estaven formades per: petits comerciants i empresaris, petits propietaris de terres i alguns professionals, com ara metges, advocats, funcionaris.

Classes populars

Estaven formades per: camperols i obrers de les fàbriques, criats i captaires.

2. En el segle XIX van tenir lloc importants canvis econòmics que reben el nom de Revolució Industrial.
Els mitjans de transport es van transformar amb l'aparició del ferrocarril.
En el segle XIX la indústria tèxtil i la indústria siderúrgica van ser les que van tenir un desenvolupament més gran.

Reforç 46: De la dictadura de Primo de Rivera a la de Franco

1. Dictadura de Primo de Rivera – 1923.
Segona República – 1931.
Guerra Civil – 1936.
Dictadura de Francisco Franco – 1939.
Final de la dictadura de Francisco Franco – 1975.
2. Segona República.
Dictadura de Franco.
Dictadura de Franco.
Segona República.
Segona República.
Dictadura de Franco.
3. 1936.
Franco.

República.
Guerra Civil.
1939.
republicà.
nacional.

Reforç 47: La transició i la democràcia

1. Adolfo Suárez – President del 1976 al 1981.
Leopoldo Calvo Sotelo – President del 1981 al 1982.
Felipe González – President del 1982 al 1996.
José María Aznar – President del 1996 al 2004.
José Luis Rodríguez Zapatero – President des del 2004.
2. 1975.
1977.
1978.
1986.
1995.
2002.

Ampliació 1: Elaborar una dieta equilibrada

1. ● La informació de la taula serveix per saber el nombre de racions d'aliments que hem de menjar.
● R. LI.
● Hem de menjar de 3 a 4 racions de fruita cada dia. De verdures, n'hem de menjar de 2 a 4 racions diàries.
R. LI.
2. R. LI.
3. R. LI.

Ampliació 2: El test d'Apgar

1. ● És una prova que serveix per conèixer l'estat general del nadó en els primers minuts de vida.
● Els paràmetres que s'observen són: la freqüència cardíaca, la respiració, la tensió muscular, els reflexos i el color de la pell.
● Reduir la mortalitat dels nadons.
2. R. G.
3. Puntuació nadó 1: $1 + 1 + 1 + 1 + 2 = 6$.
Puntuació nadó 2: $2 + 2 + 2 + 1 + 2 = 9$.

- El nadó 1 necessita més vigilància perquè quatre de les cinc constants vitals no es troben entre els valors normals.

Ampliació 3: Les parts de la cèl·lula

1. ● Es tracta del nucli, que coordina tot el funcionament de la cèl·lula.
  - Les cèl·lules necessiten fer funcions com ara la nutrició o la reproducció, perquè són éssers vius i han de realitzar les funcions vitals.
2. R. G. Vegeu pàg. 40 del llibre de l'alumne.
  1. La forma de la cèl·lula vegetal és regular, mentre que les cèl·lules animals són irregulars i poden adoptar moltes formes diferents.
  2. La membrana de la cèl·lula vegetal té una paret cel·lular dura.
3. ● nerviosa: transporta missatges i ordres, i processa informació.
  - òssia: forma part dels ossos.
  - muscular: col·labora en el moviment del cos.
  - adiposa: emmagatzema greix i protegeix els òrgans.
  - sanguínia: transporta oxigen i altres substàncies per tot el cos.
  - sexual: participa en la reproducció.
  - epitelial: forma la pell i recobreix internament els òrgans.

Ampliació 4: Les rodes del temps

1. Els rellotges de corda tenen una sèrie de rodes (engranatges) que giren conjuntament: una d'elles fa moure les altres. Les busques són accionades per una roda motriu gràcies a un pinyó adaptat per girar una vegada cada hora. El pinyó fa girar la busca dels minuts directament. La busca de les hores és moguda per dues sèries d'engranatges rectes, que en redueixen la velocitat a una dotzena part de la dels minuts. D'aquesta manera, mentre la busca dels minuts fa dotze voltes, la de les hores en fa una.
2. Perquè l'energia que necessita el rellotge per moure les busques dels minuts i de les hores prové d'una pila.

3. La clepsidra és un rellotge d'aigua. Aquest tipus de rellotge consisteix en un recipient que s'omple d'aigua fins a un nivell determinat; a través d'un orifici a la base, l'aigua va sortint a un ritme establert, és a dir, en un temps ja determinat. A l'interior d'aquest recipient hi ha diverses marques, de manera que el nivell de l'aigua indica els diferents períodes.
4. R. G.
5. R. Ll.

Ampliació 5: L'electricitat

1. 1. Benjamin Franklin.
2. Alessandro Volta.
3. Hans Christian Oersted.
4. Michael Faraday.
5. Thomas Alva Edison.
6. Samuel Morse.
7. Heinrich Hertz.
2. Thomas Alva Edison – bombeta.
Samuel Morse – telègraf.
Michael Faraday – els seus estudis van permetre desenvolupar el generador i el motor elèctrics.
Heinrich Hertz – aparell per produir ones de ràdio.
Alessandro Volta – pila elèctrica.
Hans Christian Oersted – electroimant.
3. Es fa referència al parallamps.
4. Lents bifocals.
Parallamps.
Forn.
Humidificador.
Comptaquilòmetres.

Ampliació 6: Energies alternatives

1. ● Les energies alternatives són les que no danyen el medi ambient i, a més, són renovables.
  - Les energies renovables són les que provenen de fonts d'energia pràcticament inesgotables.
  - Per l'elevat nombre d'hores de sol a l'any de què gaudeix.
2. R. M. Els processos tèrmics, perquè només fa falta una petita instal·lació per obtenir aigua calenta i calefacció.

3. R. G.

- Un col·lector solar recull l'energia del sol. Amb aquesta energia s'escalfa l'aigua continguda en un dipòsit, que es distribueix per tot l'habitatge.

4. R. M. El més important és que on es faci la instal·lació sigui un lloc que estigui directament exposat a la radiació solar.

Ampliació 7: Les projeccions cartogràfiques

1. Cònica, polar i cilíndrica.

1. Projecció polar.
2. Projecció cònica.
3. Projecció cilíndrica.

3. R. M.

1. Línia paral·lela que envolta la Terra i és paral·lela a l'equador.
2. Representació de tota la superfície de la Terra.
3. Distància que hi ha des de qualsevol punt de la Terra fins al meridià de Greenwich.
4. Nom de dos paral·lels terrestres: el de Càncer i el de Capricorn.
5. Distància que hi ha entre qualsevol punt de la Terra i la línia de l'equador.
6. Línia imaginària que uneix els pols.
7. Nom del paral·lel principal.

Ampliació 8: El Teneguía, una muntanya molt jove

1. Què va passar?: com a conseqüència de l'erupció del volcà Cumbre Vieja es va formar una nova muntanya, el Teneguía. On va passar?: a l'illa de La Palma, a les Canàries.

Quan va passar?: el 18 de novembre de 1971.

2.

	Volcans europeus	Volcans no europeus
Nom	1. Vesuvi 2. Etna	3. Mauna Kea 4. Krakatau
País	1. Itàlia 2. Itàlia	3. Estats Units 4. Indonèsia
Altura	1. 1.279 m 2. 3.322 m	3. 4.205 m 4. 813 m
Característiques	1. L'any 79 va entrar les ciutats d'Her·culà, Pompeia i Stabias. 2. És el volcà actiu més gran d'Europa.	3. És el volcà més alt del món. 4. Va fer saltar pels aires l'illa on està situat.

Ampliació 9: La població envelleix

1. ● Una baixa natalitat i un fort augment de l'esperança de vida.
  - L'esperança de vida és la quantitat d'anys que es preveu que viurà una persona quan neix.

2. R. M. Des del punt de vista de la sanitat, seran necessaris hospitals i centres de salut amb especialitats relacionades amb les persones d'edat avançada.

Des del punt de vista del treball, hi haurà menys persones treballant i més persones jubilades, cosa que també podria afectar les pensions.

Des del punt de vista dels equipaments, seran necessàries més residències que escoles o llars d'infants.

3. Ciència que estudia la població ► demografia.

Naixements que es produeixen en una població ► natalitat.

Defuncions que es produeixen en una població ► mortalitat.

Relació entre el nombre d'habitants i la superfície del territori on viuen, expressada en km² ► densitat de població.

Desplaçament que comporta un canvi de residència ► migració.

4. R. G.

Ampliació 10: L'organització de l'Estat espanyol

1. ● Un referèndum és una consulta en què els ciutadans, mitjançant el seu vot, rebutgen o aproven lleis o assumptes d'importància especial.
  - El pluralisme polític és l'acceptació i la convivència de diferents partits polítics amb idees diferents.
  - A Espanya hi ha disset comunitats autònomes, dues ciutats que també gaudeixen d'un estatut d'autonomia (Ceuta i Melilla) i cinquanta províncies.
2. Extremadura, Galícia i Comunitat Valenciana.
3. 1. Competències.
2. Estatut.
3. Mallorca.
4. Cabildo.

5. Mèrida.
6. Rei.
7. Andorra.
8. Melilla.
9. Constitució.
10. Suprem.

Ampliació 11: La civilització maia

1. Vivien a la península del Yucatán i en altres terres baixes dels actuals Mèxic, Guatemala i Hondures.

Van construir temples piramidals i altars.

Els governava un cap suprem que vivia a Mayapán.

El seu déu més important era el déu de la pluja.

S'organitzaven en quatre grups socials: nobles, sacerdots, pagesos i esclaus.

Principalment treballaven al camp.

El seu joc favorit era el joc de pilota.

2. R. G.

3. • El temple de les Inscripcions té forma piramidal.
  - La seva funció era la de monument funerari.
  - Per pujar al temple.
  - A l'interior de l'edifici hi ha la cambra on va ser enterrat el rei Pacal, cobert

per una llosa de pedra de cinc tones de pes.

Ampliació 12: El 23 F

1. R. M.

- Cop d'estat: acció mitjançant la qual l'exèrcit o un grup armat s'apodera per la força del govern d'un país.
- Sessió plenària: reunió dels membres d'una institució en què assisteixen tots els que hi tenen dret.

2. R. M.

- És l'abreviació de 23 de febrer de 1981, dia en què es va produir un intent de cop d'estat en el govern espanyol.
- Perquè després de que Adolfo Suárez dimitís com a president del govern havien d'elegir el nou president.
- Perquè un petit grup de militars va entrar en la sala i els van segrestar.
- Perquè durant una estona una de les càmeres de televisió, que transmetia l'acte, va seguir gravant.
- Que estava a favor de la democràcia votada pel poble i que rebutjava l'acte dels colpistes.

3. R. LI.